

ПРОГОЛОШЕННЯ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ
УКРАЇНИ

**КІРОВОГРАДЩИНА
У 1991 РОЦІ**

Шановні жителі Кіровоградщини!

24 серпня 1991 року – день утілення мрії багатьох поколінь українців про національне відродження, духовну свободу та економічну розбудову. 30 років тому прийнято Акт проголошення незалежності України. Завдяки невтомній праці, наполегливій боротьбі та щирій вірі в те, що нашій державі бути суверенною та демократичною, український народ здобув найбільшу цінність – незалежність.

Тоді, 1991 року, прийнятий історичний документ законодавчо закріпив віковічне право українців бути господарями на власній землі. На всеукраїнському референдумі 1 грудня переважна більшість наших співвітчизників упевнено сказала «так» незалежній Україні.

Жителі Кіровоградщини не залишилися осторонь у такі вирішальні дні. На сторінках цього видання висвітлюється історія нашого краю у час проголошення незалежності України. Гортаючи їх, старше покоління згадає, яке піднесення панувало у суспільстві 30 років тому, а молодше – дізнається, як жителі тогочасної Кіровоградщини обирали першого Президента України та підтримували проголошення незалежності.

За часи самостійності Україна пережила чимало труднощів та випробувань. Однак ми поклали на себе надзвичайно відповідальну місію – берегти державу та примножувати її багатства. Я впевнений, що, розбудовуючи наш регіон, роблячи його потужним і розвиненим центром хліборобства, машинобудування та сучасних технологій, ми зробимо вагомий внесок у процвітання та добробут Української Держави.

З повагою
голова Кіровоградської обласної ради

Сергій ШУЛЬГА

РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА ПІДГОТОВКИ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИХ ВИДАНЬ
КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

КІРОВОГРАДЩИНА У 1991 РОЦІ ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

До 30-річчя проголошення незалежності України

Кропивницький 2021

УДК 94(477.65)"1991".304
К43

**ВИДАННЯ ПІДГОТОВЛЕНО ЗА ІНІЦІАТИВИ
ГОЛОВИ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
СЕРГІЯ ШУЛЬГИ**

К 43 Кіровоградщина у 1991 році. Проголошення незалежності України / автор-упорядник А.І.Безшкуренко. – Кропивницький: Регіональна інформаційно-поліграфічна агенція, 2021. – 72 с.

ISBN: 978-966-97855-2-7

Відповідальний за підготовку видання і науковий редактор – Борис Шевченко,
директор Регіонального центру наукових досліджень з історії України та підготовки
історико-краєзнавчих видань Кіровоградської обласної ради

УДК 94(477.65)"1991".304

ISBN: 978-966-97855-2-7

© Регіональний центр наукових досліджень з історії України та підготовки історико-краєзнавчих видань Кіровоградської обласної ради, 2021
© Регіональна інформаційно-поліграфічна агенція Кіровоградської обласної ради, 2021

РОЗДІЛ I.

КІРОВОГРАДЩИНА.

ВІХИ ІСТОРІЇ

Кіровоградська область розташована у центральній частині України між річками Дніпро та Південний Буг на півдні Придніпровської височини. Суміжними областями є Полтавська, Черкаська, Вінницька, Миколаївська, Одеська, Дніпропетровська. Протяжність області з півночі на південь становить майже 148 кілометрів, із заходу на схід – 335 кілометрів. Клімат помірно континентальний з м'якою зимою і сухим теплим літом. Загальна площа – 24,6 тис. квадратних кілометрів, що становить 4,1% усієї території України.

Кіровоградщина – це своєрідне поєднання ландшафтів, оскільки край знаходиться на межі степу й лісостепу з характерними рівнинами, лісами та долинами річок. На території області є різноманітні корисні копалини. Вони активно використовуються у промисловості та господарстві не тільки регіональних підприємств, а й національних компаній. Виокремимо такі види корисних копалин: рудні – кобальт, уран, титан, золото, залізо; нерудні – граніт, трепел, піски, кварцит, графіт; горючі – буре вугілля, торф, горючі сланці. Це, звісно, неповний список природних багатств, які знаходяться в надрах області.

Заселення Кіровоградщини розпочалося за доби палеоліту. Тут трапляються залишки трипільської, чорноліської та інших археологічних культур. На території сучасної Кіровоградської області в різні історичні періоди мешкали кіммерійці, скіфи, сармати, готи, гуни. Починаючи з I тис. н. е., на теренах краю проживали слов'янські племена. 1362 р. на річці Сині Води (нині – Синюха) біля села Торговиця відбулася битва між військами Великого князівства Литовського та Золотої Орди. В результаті територія звільнилася від монголо-татар.

У XVI – першій половині XVIII ст. більша частина степової території сучасної Кіровоградської області входила до складу Запорозької Січі. Активне заселення регіону розпочалося з другої половини XVIII ст. селянами, козаками та іноземними колоністами. Історія краю цього періоду тісно пов'язана з військово-адміністративною одиницею Нова Сербія та створенням на її південному кордоні Слобідського козацького полку 1753 р., центром якого стала фортеця Святої Єлисавети. Поруч із нею пізніше виникло місто Єлисаветград, у XIX – на початку XX ст. – адміністративний центр однойменного повіту Херсонської губернії. В середині XIX ст. Єлисаветградський повіт почав відігравати значну роль у розвитку торгівлі та промисловості Півдня України. В кінці XIX – на початку XX ст. посилилася роль Єлисаветграда як культурного та освітнього центру. Цьому посприяли заснування 1882 р. Марком Кропивницьким першого українського професійного театру та поява значної кількості висококваліфікованих кадрів у освітніх закладах.

Початок XX ст. ознаменувався найвищим економічним піднесенням Російської імперії та початком Першої світової війни, яка назавжди змінила карту Європи, зокрема, посприяла розпаду чотирьох імперій, у тому числі й Російської. В Україні відразу ж після Лютневої революції сталася знаменна подія – утворилася Центральна Рада, пріоритетним завданням якої була розбудова власної держави. Наші земляки та діячі, що зробили вагомий внесок у розвиток краю, брали активну участь в організації Української революції 1917 – 1921 рр. Заступником голови Центральної Ради і першим прем'єр-міністром Української Народної Республіки став Володимир Винниченко. Надалі цю посаду займали Всеволод Голубович і Сергій Гербель (уряд Української Держави), а міністерства очолювали Олександр Шульгин і Сергій Шелухін.

Остаточне утвердження радянської влади на початку 1920-х рр. супроводжувалося збройною боротьбою більшовиків із повстанськими загонами, які виступали за проголошення незалежності України. До середини 1920-х рр. більшовикам загалом

вдалося ліквідувати організований повстанський рух на Єлисаветградщині. Помітну роль у збройному придушенні антирадянських виступів місцевого населення відіграла 1-ша кінна армія під командуванням Семена Будьонного. Однак арешти отаманів та знищення повстанських загонів не призвели до повного припинення виступів проти радянської влади, які продовжувалися майже до кінця 1930-х рр.

20 – 30-ті рр. XX ст. увійшли в історію нашої держави як період остаточної поразки Української національної революції і утвердження в Україні радянської влади. Внаслідок упровадження її політики всі сфери і галузі у цей час зазнали радикальних і здебільшого трагічних змін.

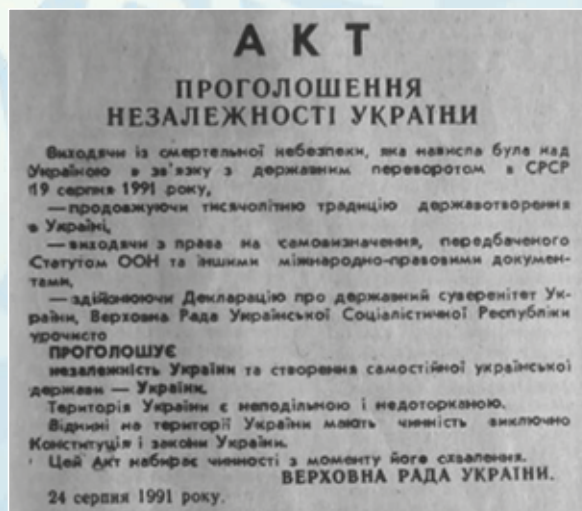
Для українського селянства 1920 – 1930-ті рр. – це час формування великих колективних господарств і налагодження їхньої роботи. Колективізація сільського господарства, яка загалом здійснювалася примусово, спричинила дві трагедії українського селянства – розкуркулення і Голодомор 1932 – 1933 рр. Відомості про померлих жителів краю внесено до «Національної книги пам'яті жертв Голодомору 1932 – 1933 років в Україні. Кіровоградська область».

Утвердження тоталітарного режиму радянської влади супроводжувалося політичними репресіями щодо всіх верств населення: селян, робітників, керівників осередків комуністичної партії та посадових осіб центральних і місцевих органів управління. Під маховик репресій також потрапляли представники інтелігенції – педагоги, вчені, літератори, художники, священнослужителі. З початку свого існування радянська влада застосовувала політичні репресії, але особливо великого розмаху вони набули в 1937 – 1938 рр. Ці часи в історичній літературі називаються періодом «Великого терору».

Указом президії Верховної Ради Радянського Союзу від 10 січня 1939 р. утворено Кіровоградську область, а місто Кірово перейменоване на Кіровоград. Територія області формувалася з районів Одеської, Миколаївської, Київської та Полтавської областей. Упродовж липня 1941 – березня 1944 рр. Кіровоградщина знаходилася під окупацією німецько-фашистськими військами і входила до генерального округу Миколаїв Рейхскомісаріату Україна.

Радянська доба в історії Кіровоградської області характеризується створенням міської, промислової та сільськогосподарської інфраструктури, посиленням значення регіону у загальнодержавному агропромисловому комплексі.

24 серпня 1991 р. Верховна Рада України ухвалила Акт проголошення незалежності України. Ця визначна подія дозволила українському народові почати розбудову власної держави, самостійно творити своє майбутнє, реалізовувати економічний і культурний потенціал, бути в когорті європейських демократичних країн.

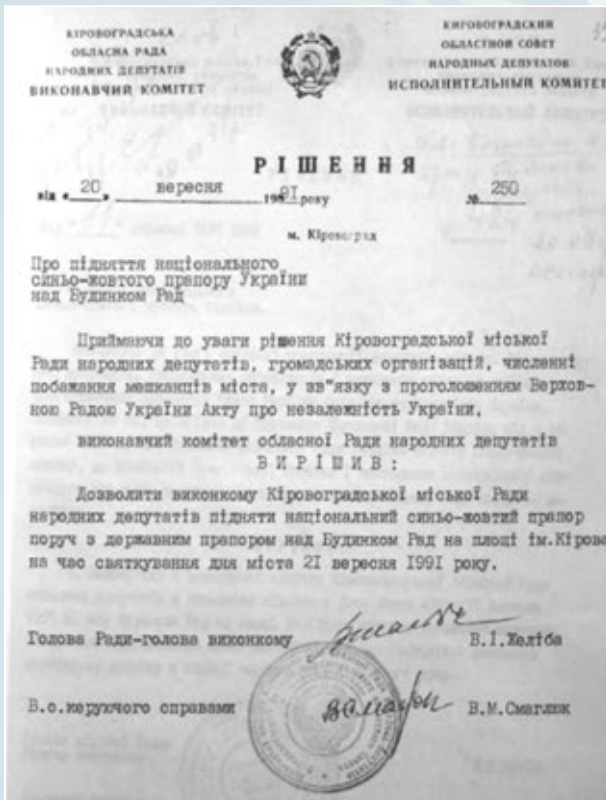
Акт проголошення незалежності України. 24 серпня 1991 р.

Із фондів Державного архіву Кіровоградської області

Голованівці зібрались 25 серпня 1991 року з нагоди проголошення Акта про незалежність України.
Із книги Василя Бондаря «Рух. Початок»

20 вересня 1991 р. виконавчий комітет Кіровоградської обласної ради ухвалив рішення про підняття синьо-жовтого прапора України над Будинком Рад у рамках святкування дня міста, що мало відбутися 21 вересня.

**Рішення виконкому
Кіровоградської обласної ради
від 20 вересня 1991 р. № 250
«Про підняття національного синьо-жовтого
прапора України над Будинком Рад».**

Із фондів Державного архіву Кіровоградської області

27 вересня 1991 р. відбулася 7-ма сесія Кіровоградської обласної ради XXI скликання. Після проголошення Акта про незалежність України це перше засідання, на якому зі 120 народних обранців був присутній 101 депутат. Серед запрошених – народні депутати України та Радянського Союзу, голови районних і міських рад, представники обласних організацій і установ.

Скажімо «Так!»
З газети «Кіровоградська правда», 1 жовтня 1991 року

1 грудня 1991 р. під час всеукраїнського референдуму 93,88% жителів Кіровоградської області, які брали в ньому участь, підтримали рішення центральних органів влади, яке проголошувало незалежність України.

6

ВІДОМОСТІ
ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ
1 грудня 1991 року

№ об-л.	Назва області, місто	Загальна кількість виборців	Кількість громадян, які брали участь в голосуванні		Кількість громадян, які обрали «Так»		Кількість громадян, які обрали «Ні»		Кількість громадян, які брали участь в голосуванні		Кількість виборців, які обрали «Так»		
			абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	
1.	Кіровоградська АРСР	1.166	1.535.154	1.039.443	67,71	1.036.190	67,50	561.498	54,19	437.505	42,22	37.187	3,69
2.	Вінницька	1.992	1.424.110	1.303.081	91,50	1.301.768	91,41	1.242.244	95,43	39.387	3,03	20.134	1,55
3.	Волинська	1.152	782.872	711.890	93,34	710.989	93,30	684.834	96,32	16.299	2,29	9.856	1,39
4.	Дніпропетровська	1.856	2.877.974	2.356.052	81,93	2.354.169	81,80	2.127.069	90,36	181.829	7,71	45.551	1,93
5.	Дніпрова	2.636	3.854.440	2.962.092	76,85	2.957.372	76,73	2.481.157	83,90	372.187	12,58	104.058	3,52
6.	Житомирська	1.438	1.108.083	1.011.671	90,65	1.000.425	90,53	950.976	95,06	35.798	3,58	13.651	1,36
7.	Закарпатська	732	856.687	711.974	83,11	710.286	82,91	657.678	92,59	31.691	4,49	20.717	2,92
8.	Закарпатська	1.207	1.583.858	1.284.632	80,74	1.282.226	80,59	1.135.271	90,66	91.929	7,34	25.085	2,00
9.	Івано-Франківська	966	1.019.145	976.399	95,81	975.655	95,73	960.281	98,42	10.028	1,03	5.346	0,55
10.	Київська	1.360	1.430.507	1.261.138	88,16	1.259.129	88,02	1.202.773	95,52	36.086	2,87	20.270	1,61
11.	Кіровоградська	978	924.050	815.097	88,21	813.833	88,07	764.053	93,88	35.613	4,38	14.167	1,74
12.	Луганська	1.505	2.085.931	1.685.751	80,82	1.682.344	80,65	1.410.894	83,86	1.225.589	13,41	45.861	2,73
13.	Львівська	2.083	2.011.261	1.917.419	95,33	1.915.597	95,24	1.866.921	97,46	35.671	1,86	13.008	0,68
14.	Миколаївська	918	979.309	819.803	84,23	818.538	84,10	732.179	89,45	66.858	8,17	19.501	2,38
15.	Одеська	1.753	1.882.610	1.418.038	75,34	1.412.228	75,01	1.205.755	85,38	163.631	11,60	42.642	3,02
16.	Полтавська	1.328	1.313.588	1.207.505	91,92	1.206.601	91,87	1.145.639	94,93	44.308	3,67	16.854	1,40
17.	Рівненська	953	814.246	757.713	93,06	757.151	92,99	726.575	96,96	19.369	2,56	11.207	1,48
18.	Сумська	1.130	1.072.639	949.541	88,52	948.278	88,41	878.198	92,61	46.479	4,90	23.601	2,49
19.	Тернопільська	1.173	861.647	837.125	97,15	836.667	97,10	825.526	98,67	6.565	0,78	4.576	0,55
20.	Харківська	1.771	2.377.159	1.802.516	75,63	1.798.977	75,68	1.553.065	86,33	187.631	10,43	58.281	3,24
21.	Херсонська	739	909.891	755.734	83,61	753.843	83,40	679.451	90,13	54.248	7,20	20.144	2,67
22.	Хмельницька	1.463	1.133.350	1.059.750	93,51	1.059.021	93,44	1.019.813	96,30	27.743	2,62	11.465	1,08
23.	Черкаська	1.076	1.154.455	1.042.730	90,32	1.040.971	90,17	999.603	96,03	28.703	2,76	12.665	1,22
24.	Чернівецька	549	668.781	586.671	87,72	586.377	87,68	544.022	92,78	34.226	4,13	18.129	3,09
25.	Чернігівська	1.111	1.068.152	970.519	90,86	969.638	90,78	908.904	93,74	39.774	4,10	20.960	2,16
26.	м. Київ	995	1.913.492	1.540.966	80,52	1.537.565	80,36	1.428.001	92,86	81.245	5,28	28.338	1,84
27.	м. Севастополь	302	307.024	196.600	64,03	195.688	63,74	111.671	57,07	77.091	39,39	6.926	3,54
Всього по Україні		34.093	37.685.555	31.943.820	84,32	31.691.242	84,18	28.804.671	90,32	2.417.564	7,58	670.117	2,10

Зм. 40. Т. 25

Відомість про результати всеукраїнського референдуму. 1 грудня 1991 р.
Із фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України

Із загальної кількості жителів Кіровоградщини, які були внесені до списків (924 тис. 50 чол.), участь у голосуванні взяли 813 тис. 833 особи. Кількість тих, хто ствердно відповів на питання «Чи підтверджуєте Ви Акт проголошення незалежності України?», становила 764 тис. 53 особи.

**Мітинг на підтримку незалежності України,
м. Новоукраїнка. Листопад 1991 р.**

З газети «Радянське село» (Новоукраїнський район), 28 листопада 1991 року

Про оптимістичні настрої у суспільстві щодо майбутнього України свідчать думки громадян, висловлені після референдуму: «Це день, про який будуть складати пісні. Це – сторінка історії нашої України, яка ніколи не забудеться. Україна давно дозріла до своєї незалежності» (М. Смоленчук, письменник).

«Ось саме в таку хвилину, як після оголошення підсумків референдуму, і відчуваєш, що народ – це не якась абстрактне поняття, не просто багато людей. Народ – це ми! Це – одне ціле!» (І. Бамбуяк, юрист).

«Я теж проголосувала за незалежну Україну, бо в її самостійності – гарантія відродження національної культури, духовності народу» (М. Горбатюк, вчителька).

Під час волевиявлення. 1 грудня 1991 р.

Іскрівська виборча дільниця Петрівського району Кіровоградської області.

З газети «Трудова слава» (Петрівський район), 4 грудня 1991 року

Проголошення незалежності України та подальший розпад Радянського Союзу дозволили розпочати новий етап розвитку Кіровоградщини. З цього моменту розгортається нова сторінка в історії області. Ось уже 30 років будується новий регіон, що знаходиться в центрі України і має свої унікальні риси.

Етнічний склад населення Кіровоградщини у перше десятиліття незалежної України

Мешканці Кіровоградщини завжди брали участь у соціально-політичному житті України. Вони були учасниками подій Помаранчевої революції (листопад – грудень 2004 р.), а також Революції гідності (листопад 2013 – лютий 2014 рр.). Серед Героїв Небесної Сотні є уродженець міста Бобринець – Віктор Чміленко. Військові та добровольці з Кіровоградщини рішучо стали на захист Батьківщини у війні на Сході України, що триває з 2014 р.

14 липня 2016 р. у рамках процесу декомунізації відповідно до постанови Верховної Ради України № 1468-VIII «Про приведення назви міста Кіровоград Кіровоградської області у відповідність із вимогами Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» місто Кіровоград Кіровоградської області перейменовано на місто Кропивницький.

12 червня 2020 р. на позачерговому засіданні Кабінет Міністрів України підтримав проєкт постанови Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів в усіх областях України» № 807-IX, прийнятої 17 липня 2020 р. Вона встановлювала новий адміністративно-територіальний поділ області. Відтепер замість 21 району існує 4 – Голованівський, Кропивницький, Новоукраїнський та Олександрійський.

З початку 1990-х рр. Кіровоградщина поступово нарощує свій промисловий комплекс. Найвищого розвитку досягли машинобудівна галузь (АТ «Ельворті», ПАТ «НВО «Радій», ТОВ «ЗПТУ «Віра-Сервіс Інтермаш» та інші); промисловий видобуток уранової руди, ільменіту, граніту, каменещебенової продукції, графіту (ДП «Схід ГЗК», ПАТ «Кіровоградграніт», ТОВ ВКФ «Велта» та інші); металургія (ТОВ «Побузький феронікелевий комбінат»).

За роки незалежності України посилилася роль сільського господарства Кіровоградської області як важливого елемента реалізації її економічного потенціалу в масштабах України. В цій галузі провідне місце належить рослинництву – вирощуванню зернових, зернобобових (озима пшениця, ярий ячмінь, кукурудза) та технічних культур (соняшник, цукровий буряк, соя, ріпак). Слід наголосити на активній розбудові інфраструктури для потреб агропромислового комплексу, оскільки це невід'ємна частина ефективного функціонування сільського господарства не тільки області, а й країни. Статистичні показники свідчать про зростання валового регіонального продукту.

Починаючи з 2013 р., в обласному центрі щорічно проводиться міжнародна агропромислова виставка з польовою демонстрацією техніки та технологій «АгроЕкспо».

Почавши діяти як майданчик для показу можливостей сільськогосподарських машин та новітніх технологій у галузі сільського господарства, виставка поступово перетворилася на платформу для проведення міжнародних форумів. «АгроЕкспо» – місце, де українські аграрії та промисловці активно спілкуються з представниками міжнародних компаній.

За роки незалежності Кіровоградська область посіла чільне місце у культурному та мистецькому просторі України. Цьому посприяла діяльність Кіровоградського академічного українського музично-драматичного театру імені Марка Кропивницького, який продовжує давні традиції професійного театру України та представляє національну культуру на престижних театральних фестивалях.

Заходи, що проводяться в області, яскраво демонструють особливості нашої культури. Варті уваги всеукраїнські фестивалі-конкурси: «Калиновий спів» представляє вокально-хорове мистецтво; «Провесінь» популяризує національну школу гри на народних музичних інструментах; «Нейгаузівські музичні зустрічі» поєднують виступи відомих піаністів та молодих музикантів.

Окремо слід виділити всеукраїнський фестиваль театрального мистецтва «Вересневі самоцвіти». Впродовж десятиліть він об'єднує різні мистецькі напрямки, пов'язані з культурою України, та вшановує внесок корифеїв професійного театру (Марка Кропивницького, Івана Карпенка-Карого, Миколи Садовського та ін.) у формування національної ідентичності багатьох поколінь українців.

Упродовж 1990-х рр. Кіровоградщина посідала чільне місце у танцювальному мистецтві не тільки в Україні, а й на міжнародній сцені. Згадаймо заслужений ансамбль народного танцю «Ятрань». З радянських часів і до початку 2000-х ансамбль знайомив увесь світ з особливостями національного та народно-сценічного танцю України. Інший провідний колектив області – народний хореографічний ансамбль «Пролісок» – славиться художньою обробкою народно-пісенного мелосу, фольклору та демонстрацією творчого досвіду провідних українських митців. Діяльність ансамблю спрямована на розвиток традицій національного танцю та виховання провідних танцюристів. Необхідно згадати про значний внесок академічного театру музики, пісні і танцю «Зоряни» в українське музичне, пісенне та хореографічне мистецтво.

Кіровоградська обласна філармонія – осередок мистецьких талантів краю. На сцені цього закладу виступали різні колективи: академічний театр музики, пісні і танцю «Зоряни», ансамбль народної та сучасної музики «Єлисавет-ретро», камерний оркестр «Концертино».

Кіровоградщина відома своєю археологічною спадщиною. Цьому значно посприяло розташування сучасної території області на межі стародавніх торгових шляхів. Не дивно, що тут знаходять залишки археологічних культур Європи та Азії: матеріали часів кам'яного віку, трипільської культури, пам'ятки скіфської та старослов'янської доби. Також варто згадати про виявлення міста Золотої Орди XIV ст., яке знаходилось на берегах річки Синюхи. Окремо слід виділити пам'ятний комплекс «Лита могила» – курган степової Скіфії, від початку дослідження якого веде відлік скіфська археологія. Це царське поховання кінця VII – початку VI ст. до н. е. з унікальними знахідками. Зображення однієї із золотих прикрас, що знаходилася в кургані, у вигляді степового орла було використане як символ при створенні герба Кіровоградської області.

Осередком зберігання та популяризації відомостей про історичну спадщину Кіровоградщини є обласний краєзнавчий музей. Заслужовують на увагу його палеонтологічні, археологічні, етнографічні колекції, що представляють зріз культурної спадщини народів, які в різні часи населяли територію сучасної Центральної України, в тому числі Кіровоградської області. 1994 р. до музею було передано унікальну для нашої країни приватну колекцію антикваріату Олександра Ільїна. Це понад 4 тис. предметів: храмові й народні ікони, предмети християнського культу, твори живопису, скульптура і

мала пластика, старовинні книги (нині зберігаються в обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Дмитра Чижевського). Загалом у цьому фонді музею зібрані різноманітні знахідки, які знайомлять відвідувачів з особливостями культури, побуту і повсякденного життя народів Європи та Азії, що населяли територію сучасної України.

Іншою провідною установою, що популяризує культурні надбання краю, України та світу є музей мистецтв Кіровоградської обласної ради. Тут експонуються роботи художників-земляків, всесвітньо відомих митців XVIII – початку XX ст., представлені зразки декоративно-ужиткового та сакрального мистецтва. 2007 р. у музеї відкрилася картинна галерея Петра Оссовського «Світ і Вітчизна».

У Кіровоградській області впродовж багатьох років діє дослідно-селекційний дендрологічний лісовий центр «Веселі Боковеньки». На його території знаходяться об'єкти природно-заповідного фонду: ботанічний заказник «Боковеньківська балка» та пам'ятка садово-паркового мистецтва – парк «Веселі Боковеньки» імені Миколи Давидова. В різні часи установа займалася селекцією цінних порід грецького та волоського горіхів, ліщини і дубів із подальшим розповсюдженням цих рослин в інші регіони України. Це не тільки дослідницький центр, а й привабливе туристичне місце всеукраїнського масштабу.

Найбільшої популярності за роки незалежності для туристів, що відвідують область, набули: заповідник-музей Івана Тобілевича «Хутір Надія» (місце, пов'язане із життям драматурга та видатних представників українського і світового театрального мистецтва XIX ст.), історико-архітектурний заповідник родини Раєвських, Онуфріївський дендропарк, дендрологічний парк «Веселі Боковеньки», ландшафтний заказник «Карпенків край». Говорячи про туристичну привабливість регіону, необхідно згадати меморіально-історичний комплекс на території урочища «Чорний ворон», де у 20-х рр. XX ст. активно діяли борці проти радянської влади.

У Кропивницькому базується 3-й окремих полк спеціального призначення ім. Святослава Хороброго, бійці якого брали участь у боях на українсько-російському кордоні в 2014 р. і продовжують активно захищати його зараз. За роки незалежності військові зі складу полку неодноразово представляли Україну на міжнародних змаганнях розвідувальних груп та посідали призові місця, брали участь у міжнародних навчаннях і миротворчих операціях.

За останні 30 років Кіровоградщина налагодила ефективне функціонування промисловості, сільського господарства, взаємодію органів влади та представників приватного бізнесу, покращила свою інвестиційну привабливість, зробила важливі кроки для покращення соціальної сфери, медицини, освітньої галузі. Динамічний розвиток економіки регіону пов'язаний з агропромисловим комплексом, виробництвом сільськогосподарської техніки, гірничовидобувною промисловістю. За ці роки область експортувала в інші країни світу такі основні товари: жири, олії, продукти хімічної промисловості та пов'язаних із нею галузей, машини, устаткування та механізми, готові харчові продукти. Значно посилилися торговельно-економічні відносини Кіровоградщини, розширилося науково-технічне та культурне співробітництво з провідними країнами Європейського Союзу, Азії та решти світу.

Сьогодні Кіровоградська область – це регіон, де активно розвиваються аграрна та промислова галузі, туризм, культура і мистецтво, а надбання минулих поколінь дбайливо зберігаються.

РОЗДІЛ II.

«ЦЕ ДЕНЬ, ПРО ЯКИЙ БУДУТЬ СКЛАДАТИ ПІСНІ...»

СТАВЛЕННЯ ЖИТЕЛІВ КІРОВОГРАДЩИНИ ДО ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

ШАНС, ЯКИЙ НЕ МОЖНА ВТРАЧАТИ

У бюлетнях Всесоюзного референдуму, який проходив у березні, ми виражали своє ставлення до збереження Союзу, ще не знаючи, яким він має бути. Нині дещо прояснилося: опублікований проект Союзного договору є кабальним, колоніальним для народу України. Чому Москва так наполягає на його підписанні?

Нині для нас настав історичний шанс повернути собі незалежність. Мені здається, що підписувати Договір у нинішньому вигляді не можна. Україна – одна з найбільших за територією держав Європи, вона має великі потенційні можливості, може розвиватися, досягаючи рівня таких країн, як Швеція, Іспанія, Німеччина, Великобританія. Маємо всі прагнути цього. Я певен – народ у своїй більшості віддасть перевагу незалежності й прогресу.

Багато що залежить від народних депутатів України. Нам необхідні економічні домовленості із суверенними державами Союзу і Заходу, запровадження української грошової одиниці, формування власної армії, міліції, митної служби та інших атрибутів державності. Це є нормальний шлях повноправного входження у світову сім'ю народів.

Не дай Бог, щоб майбутній Договір Україна підписувала «за допомогою» ЗМОРу! Договір повинен бути не безстроковий, а на певний час. Україна не повинна передавати Центрові життєво важливих повноважень.

Щодо виборів майбутнього Президента України, то до них не можна ставитися так несерйозно, як поставилося немало виборців до своєї участі в минулих, доленосних виборах народних депутатів України та депутатів місцевих Рад. Зараз багато хто пожалкував про це, та минулого не повернеш. Біля влади деінде опинилися ті, хто був противником будь-якої перебудови нашого суспільства.

Обравши Президента, мусимо подумати й про оновлення Верховної Ради УРСР. Вважаю, що від кожної області там має бути 4-6 представників – найдостойніших, високоосвічених, справжніх патріотів України. Верховна Рада на чолі з Л. Кравчуком і його заступниками, Уряд України на чолі з шановним і достойним В. Фокіним повинні, як мені здається, очолити рух українського народу за незалежність і добитися цієї мети.

Не можна забувати про знуцання колишньої імперії над нашим народом. Небачений в історії терор, голодомор, насильні переселення мільйонів – це те, що може підірвати здоров'я будь-якого народу. Такого не повинно ніколи більше бути. Винних же в усьому у цьому досі не названо...

Й останнє: мені здається, найдоцільнішим обрати для нашої майбутньої держави назву Україна – без всяких епітетів.

Сосна І., м. Кіровоград

Газета «Народне слово». 6 серпня 1991 року

ВІТАЄМО ТЕБЕ, ДЕРЖАВО!

Здійснилося! Нарешті наша багатостраждальна Україна завоювала незалежність. Саме так – завоювала. Впродовж багатьох віків кращі сини і дочки України билися за щастя і свободу, за те, щоб бути вільними людьми у вільній Україні. За цю світлу мету водив у бій з поневолювачами козацькі полки Іван Сірко, піднімав народ за визвольну війну Богдан Хмельницький, страждав у солдатській неволі Тарас Шевченко, томилися в сибірських тюрмах і на Соловках тисячі наших співвітчизників.

Тепер – збулося. Україна – вільна, незалежна держава. Як сприйняли цю подію читачі нашої газети? Їм – слово.

Юрій Гуленко, пенсіонер, м. Кіровоград:

Ні з чим не можна порівняти радість від того, що всі ми тепер – Українці з великої літери. Не «хохли» забиті, не малороси – а українці. Гордо звучать ці слова, приємно їх усвідомлювати.

Я пенсіонер і не можу, на жаль, брати участь у загальному виробничому процесі. Але закликаю всіх, хто сьогодні працездатний: давайте сумлінно трудитися, створювати матеріальні блага. Цим ми сприятимемо відродженню України, утверджуватимемо її національну незалежність.

Сергій Шевченко, директор Кіровоградського обласного держархіву:

Величезну перемогу здобули демократичні сили України: збулася давня мрія мого народу про незалежність Вітчизни. Важко переоцінити значення події.

Однак, я б хотів застерегти від ейфорії певні кола людей. Щоб торжество демократії не перетворити у торжество розгулу беззаконня. Ми повинні показати, що не збираємося нікому мстити, нікого принижувати. У всьому має верховенствувати закон. Ні в якому разі не можна допустити насильства, наруги над людьми. Те ж стосується пам'ятників, назв населених пунктів, вулиць тощо. Треба діяти виважено і гуманно.

І ще одне. Досі немає чіткості про передачу партархівів державним. У Росії, приміром, відразу ясно сказано: партархіви разом з приміщеннями підпорядковуються державним. У нас чомусь зволікають.

Алла Рибак, жителька Новгородки:

Цю подію сприйняла з радістю. Вважаю, це довгождане свято для всього українського народу і велике досягнення демократії. Та все ж піддаю сумніву – чи вистачить сил, уміння, злагоженості у нашого багатостраждального народу довести добру справу до переможного кінця і зробити так, аби Акт проголошення незалежної України не залишився лише на папері як багато законів, прийнятих досі.

Врешті, це буде залежати від позиції кожного з нас.

Віктор Ільченко, голова Аджамської сільської Ради народних депутатів Кіровоградського району:

Переворот, що не вдався, послужив своєрідним каталізатором і значно прискорив розвиток суспільного життя. Явища і події, які донедавна викликали у нас сумніви та вагання, нині ми розцінюємо однозначно. До таких подій, зокрема, відношу рішення сесії Верховної Ради нашої республіки про проголошення незалежності України.

Це питання поставало не один раз, але побоювання зробити помилку відклало його вирішення на більш пізні строки. І ось, нарешті, по-справжньому сміливий і вірний крок. Незалежна від центру Україна на основі доброзичливих, взаємовигідних відносин з іншими республіками та країнами здатна більш швидкими темпами розв'язувати нагальні проблеми суспільно-економічного життя і цьому в значній мірі сприятиме підпорядкування у її юрисдикцію об'єктів союзного значення. Перекоаний, що рішення сесії Верховної Ради 24 серпня ц. р. про незалежність України – є одночасно і волевиявленням переважної більшості населення республіки.

м. Кіровоград

Урочистий марш національно-демократичних колон вечірнім Кіровоградом.

Із книги Василя Бондаря «Рух. Початок»

ЗАВЕРШИЛОСЬ ВИСУНЕННЯ ПРЕТЕНДЕНТІВ НА КАНДИДАТА В ПРЕЗИДЕНТИ УКРАЇНИ. ЦЕНТРАЛЬНА ВИБОРЧА КОМІСІЯ ПО ВИБОРАХ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ У ВІДПОВІДНОСТІ З ВИБОРЧИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ВИДАЛА ПОСВІДЧЕННЯ НА ПРАВО ОТРИМАННЯ ПІДПИСНИХ ЛИСТІВ, А ТАКОЖ БЛАНКИ ЦИХ ЛИСТІВ 86 ОСОБАМ.

Наш кореспондент В. Васильченко звернувся до окремих читачів «Ленінської зорі» з проханням відповісти на питання:

– Кого із претендентів ви бачите на посту першого президента України?

А. С. Пироженко – заступник голови правління колгоспу «Перемога»:

– Безумовно, Л. М. Кравчука. На чому ґрунтується моє твердження? На тому, по-перше, що Леонід Макарович очолюючи Верховну Раду республіки, навіть в час напруженої суспільно-політичної ситуації зробив чималий внесок в становлення незалежної України та розвиток в ній демократичних процесів. По-друге, глибоко переконаний, він захищатиме інтереси українського народу.

Т. А. Гончар – пенсіонер (сmt. Вільшанка):

– Чесно скажу: в президентській формі правління не бачу потреби. Невже мало повноважень і влади у Голови Верховної Ради? Достатньо. Ось тільки порядку й дисципліни бракує повсюди. Знаєте, боляче слухати повідомлення преси і радіо про те, що ми, така щедра й багата на все республіка, кланяємось зараз, мов старці, перед закордоном, аби допоміг нам хлібом, різним ганчір'ям, технікою; що сьогодні тільки й розмов про настання голоду... Хіба при такому житті до президентства?

А. В. Мазенко – інспектор райдержзаготінспекції:

– Свій голос віддам тільки за Л. М. Кравчука. Він мені імponує як розважливий політик, а не крикливі рухівці, які багато обіцяють, закликають самих себе міняти жупани на кufайки і йти в народ. Та для народу не зробили корисного й на йоту.

В. О. Євтушенко – головний бухгалтер комбінату комунальних підприємств:

– Серед відомих мені претендентів на кандидата в Президенти України просто не знаходжу тієї людини, лідера, який на ділі захищав би інтереси трудящих.

Ю. О. Осадчий – пенсіонер (сmt. Вільшанка):

– Мені до вподоби громадянська позиція відомого поета, депутата Верховної Ради СРСР, академіка Б. І. Олійника. Він, як президент, дотримувався б всьому і скрізь соціальної справедливості. Він зробив би багато для будівництва суспільства на соціалістичних засадах, від чого ми аж ніяк не можемо, не маємо права відмовлятися.

Н. В. Олішевська – викладач Вільшанської дитячої школи мистецтв:

– Лише Л. М. Кравчука. Леонід Макарович не допускає крайностей у політиці.

О. А. Ляшенко – пенсіонер (сmt. Вільшанка):

– Ніяк не можу збагнути, навіщо Україні взагалі президент? Навіщо пнуться в президенти ті, хто чи не на всіх перехрестях виступає від імені народу, не спитавши попередньо його, народ, на це права, не знаючи його, народу, більш та тривоги (про радості нині годі й говорити), і не зробивши для нього практично нічого корисного. Згадаймо, 17 березня 1991 року вже відбувся Всесоюзний референдум, де трудящі України висловили ставлення до Союзу. Та що з того? Хто прислухається до голосу народу? А ніхто. Зате знову: «Дайош» референдум!». І знову – «в ім'я народу». Тому вирішив за краще не брати участі в голосуванні.

Вільшанський район

Газета «Ленінська зоря». 4 жовтня 1991 року

ЦІНА ВИБОРУ – МАЙБУТНЄ

Думки робітників Заваллівського графітового комбінату про претендентів у кандидати на Президента України.

Д. Н. Баранець, дробарник збагачувальної фабрики:

– Мені важко судити про всіх претендентів, бо далеко не всіх знаю. Та й це не дивно: їх уже близько півсотні. На мою думку найбільше шансів має Л. М. Кравчук. Я слідкую за роботою сесії Верховної Ради України, він вміє володіти аудиторією, гасити пристрасті. Саме тому я зупинив свій вибір на його кандидатурі.

О. П. Лук'янець, електромонтер збагачувальної фабрики:

– Я маю великі претензії до Л. М. Кравчука. Інколи в нього подвійна позиція з деяких важливих питань. І все ж ділові його якості, досвід дають переваги над іншими претендентами.

В. М. Цвілюк, слюсар збагачувальної фабрики, депутат Гайворонської районної Ради народних депутатів:

– Я зупиняю свій вибір на двох претендентах – В. О. Яворівському та В. М. Пилипчуку. Яворівський багато зробив по ліквідації наслідків Чорнобильської трагедії, очолює комісію Верховної Ради з цього питання. Його виступи зважені, помірковані, у складних питаннях на сесії він завжди має свою позицію.

В. М. Пилипчук – голова комісії Верховної Ради України з питань економічної реформи. Він добре орієнтується в економічних проблемах. На мій погляд, здатний вивести нас з економічної відсталості.

С. А. Веснянцев, дробарник збагачувальної фабрики:

– Я ще не визначився, за кого поставлю підпис, віддам голос. Справа ця непроста. Треба добре знати людину, якій доручимо долю України. Я не сприймаю націоналізм. Тому тільки після вивчення програм, ознайомлення з виступами остаточно зроблю свій вибір. Але від голосування не відмовлюся. Велика ціна буде цього вибору.

В. О. Демченко, слюсар наукової лабораторії комбінату:

– Я вважаю, що претендент номер один – Л. М. Кравчук. Серед інших є багато розумних людей. Хай не зобидяться на мене, але ними керує одне бажання – здобути великий портфель.

Ю. П. Москаленко, слюсар цеху хімічного збагачення графіту:

– З усіх претендентів найбільше, на мою думку, мають шансів три претенденти – Л. М. Кравчук, В. О. Яворівський, Ю. М. Щербак. Але поміж них найбільш досвідчений Л. М. Кравчук.

Г. М. Головка, збагачувальник цеху хімічного збагачення графіту:

– На сесії Верховної Ради України трапляються різні ситуації. Але Л. М. Кравчук уміє вивести цей корабель у потрібне русло. Йому можна доручити найвищий пост.

Коментар кореспондента. Я був і в інших цехах комбінату. Наприклад, в електромеханічному. Дехто з опитуваних просив не називати його, хоча здебільшого люди висловлювалися за Л. М. Кравчука.

Робітничий колектив графітників, а він об'єднує близько тисячі чоловік, не терпить, коли йому нав'язують думку чи волю, стримано ставиться до різних агітаторів. Розповіли такий факт. У селищі була група підтримки Левка Лук'яненка. На дошці поблизу прохідної наклеїли його життєпис. Наступного дня його вже зірвали звідти. Це негарно. Але, мабуть, з цього слід зробити висновок, що агітаційну роботу потрібно вести за кількох претендентів, знайомити людей з їхніми програмами, життєвим шляхом.

У розмовах працівники комбінату наголошували: ми підемо за тим, хто принесе щастя, добробут українському народові, сприятиме дружбі з іншими народами.

Волощук П., Гайворонський район

Газета «Кіровоградська правда». 5 жовтня 1991 року

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРАПОР ПІДНЯТО!

Виконуючи рішення Верховної Ради про використання у протокольних заходах національної символіки і відповідне рішення районної Ради, минулої п'ятниці над будинком районної Ради поряд з державним піднято національний синьо-жовтий прапор України.

Із вступним словом з цього приводу перед новомиргородцями, що зібралися на центральній площі міста, виступив заступник голови районної Ради народних депутатів С. П. Шевченко.

Відразу по закінченню церемонії підняття національного прапора я попросив перших зустрічних жителів райцентру поділитися своїми враженнями. Експрес-інтерв'ю включило в себе лише одне питання: як ви ставитесь до цієї події? Ось найхарактерніші відповіді:

– Злато-голубий національний стяг давно вже прикрашає більшість міст республіки. Ми й тут плетемося у хвості подій.

– Я до цього ставлюся неоднозначно. З одного боку – скільки років нас залякували жовто-блакитними кольорами, але з іншого – рішення Ради потрібно виконувати. Але хто мені пояснить, що означає словоутворення «у протокольних заходах» і чи поширюється воно на будинки міських та сільських Рад?

– Я був би більше задоволений, якби поряд із підняттям національного прапора зняли наш застарілий державний... Вже навіть консервативний парламент республіки Білорусь узаконив свій національний прапор, надавши йому статусу державного. Але почекаємо. Впевнений, що скоро будинок районної Ради прикрашатиме тільки один прапор. Зрозуміло, – синьо-жовтий.

– По мені, що б там не висіло, аби магазини повні були...

– Невже не можна було цю процедуру зробити більш урочистою? Відповідно озвучити площу, надати слово бажаним виступити? Склалося враження, що для організаторів церемонії її проведення було буденним, казенним заходом.

Словом, думки та враження не у всіх співпали. Так, мабуть, і повинно бути в демократичному суспільстві. Нам же залишилося хронологічно зафіксувати для нащадків цю знаменну для нашого міста подію: 4 жовтня 1991-го року, одинадцята ранку.

Воронін О., м. Новомиргород

КОМІСІЯ ПРАЦЮЄ

Відбулося чергове засідання окружної виборчої комісії Кіровоградського виборчого округу №11 по виборах Президента України.

Комісія перевірила достовірність підписних листів на підтримку претендентів на кандидатів у Президенти України. Підписи розподілилися поки що так:

Кравчук Л. М. – 10 800

Лук'яненко Л. Г. – 281

Мокін Б. Г. – 784

Пилипчук В. М. – 22

Чорновіл В. М. – 189

Юхновський І. Р. – 49

Яворівський В. О. – 287

Газета «Червона зірка». 9 жовтня 1991 року

ЗРОБИМО ВИБІР НА КОРИСТЬ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Звернення Кіровоградської обласної ради народних депутатів до жителів області

Шановні виборці, жителі Кіровоградщини!

Наближається 1 грудня 1991 року – день республіканського референдуму на підтвердження Акта проголошення незалежності України. Це день, коли кожному з нас належить зробити відповідальний вибір – бути чи не бути незалежній демократичній державі.

Ми, депутати обласної Ради народних депутатів, повністю підтримуємо звернення Верховної Ради України до народу з приводу референдуму.

Проголошення Акта про незалежність України 24 серпня 1991 року – це кульмінація віковичних устремлінь народу України, величезна відповідальність перед нинішніми і прийдешніми поколіннями. Це поворотний момент, що відкриває нову еру в історії нашої Батьківщини.

Незалежність України допоможе її багатонаціональному народу стати господарем на своїй землі, краще жити, досягти стабільності і громадського спокою у своєму домі.

Ми пишаємось своєю тисячолітньою історією, культурою, традиціями. Ми маємо найкращі у світі чорноземи, працьовитих і мудрих людей, наша земля багата корисними копалинами.

За своїм природним, технічним, науковим і трудовим потенціалом Україна здатна увійти в десятку найбагатших країн світу. Вона виробляє на душу населення сталі, залізної руди, електроенергії, зерна, м'яса, молока, цурку, картоплі в рік не менш ніж Німеччина, Франція або Італія.

У примноженні цих багатств не останню роль відіграє Кіровоградщина. За родючі ґрунти і славних трудівників називають її степовою перлиною України. Вона займає одне з перших місць в республіці по виробництву сільськогосподарської продукції, на її території розвідано багато видів корисних копалин.

Ми віримо, що незалежна Україна буде використовувати всі багатства землі нашої, розум і працю людей для їх добробуту, вільного і щасливого життя.

Віддаючи свої голоси за незалежність, ми проголосуємо за правову і цивілізовану Україну, яка буде відкрита для співробітництва з усіма державами світу, економічної Угоди між суверенними республіками на рівноправній основі. Ми проголосуємо за державу, в якій оберігатимуться і поважатимуться права національних меншин.

Закликаємо жителів області, незалежно від їх національності, віросповідання і політичних переконань, всіх, хто хоче кращої долі для себе і своїх дітей, хоче жити і працювати в ім'я нової демократичної держави, підтримати рішення парламенту і сказати 1 грудня «так» Акту проголошення незалежності України.

Обласна Рада народних депутатів

Газета «Народне слово». 23 жовтня 1991 року

ЧИМ МЕНШЕ ДНІВ ЗАЛИШАЄТЬСЯ ДО ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА І ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ, ТИМ З БІЛЬШОЮ СИЛОЮ РОЗГОРАЮТЬСЯ ПОЛІТИЧНІ ПРИСТРАСТІ НАВКОЛО ДВОХ НЕВІДОМИХ: ХТО Ж СТАНЕ ПЕРШИМ ГЛAVOЮ УКРАЇНИ І ЧИ СКАЖЕ НАРОД «ТАК» АКТОВІ ПРО ПРОГОЛОШЕННЯ ЇЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ.

Культпрацівники району – в гущі цих подій. Кореспондент «ЛЗ» попросив декотрих із них висловити свої міркування відносно оцих двох невідомих.

В. Зубко – директор Йосипівського СБК:

– Читав з олівцем в руках програму «Нова Україна» і основні положення економічної програми «Достаток» кандидата в президенти України Л. М. Кравчука і вкотре переконуюся – у Леоніда Макаровича на першому плані Людина. Її достаток, її духовне відродження, довір'я одне одному. А раз він за нас, то й ми – за нього.

З. Бобул – завідувача Добрянською сільською бібліотекою №1:

– Кожного дня зустрічаюся з мешканцями Добрянки – на фермі, в тракторній бригаді, магазинах, безпосередньо на своєму робочому місті. Люди говорять про все – про хліб і взуття, про паливо і незорані допоки городи, про ціни, яких жахаються навіть найгрошовитіші. Але найбільша турбота в них – за майбутнє нашої молоді держави. Щоб не допустити її поділу, як того хочуть новітні надрадикали, а ще страшніше – національного розбрату. І тут рейтинг сільчан за Головою Верховної Ради України.

П. С. – бібліотекар (просила не називати прізвища):

– Президент президентом, суверенність – суверенністю, а їсти всім хочеться. Мені однаково, хто ним стане – Чорновіл, Кравчук, Лук'яненко, Табурянський чи Юхновський. Головне, щоб не було голоду, щоб не тратила часу в проклятих чергах за куснем хліба. Голодної демократії не визнаю. Як і незалежності. Може, нас тільки й врятує Союз?

В. Марущак – завідувача Йосипівською сільською бібліотекою №2:

– Мені імponує ідея побудови незалежної, демократичної держави, де справді будуть вільні всі люди, якої б не були вони національності. Цих принципів притримуються майже всі кандидати в Президенти, але найбільш яскраво вони викристалізувалися в програмі Л. М. Кравчука. Щоб життя наше було кращим, потрібно швидше відокремитись. Бути, врешті-решт, самостійними.

М. Владова – завідувача Добрівською сільською бібліотекою:

– В ключі цієї розмови хочу порушити таке питання: а хто створить дійсно нормальні умови для проведення референдуму – справді вільного, і справді чесного волевиявлення? Слухаю радіо, дивлюсь телевизор, читаю газети... І що? Політичне протистояння, котре на жаль, не йде на спад, все нові й нові політичні голодівки, страйки, пікетування. Хіба це нормальне явище для демократичної держави? Не думаю.

Тут, на мій погляд, Верховній Раді України, облвиконкомам і виконкомам районних Рад народних депутатів потрібно скоріше шукати і знаходити шляхи політичної стабілізації в кожному регіоні.

В. Іщенко – завідувача Йосипівською бібліотекою-філіалом №1:

– Не спішіть зараховувати мене в консерватори, та вже коли запитуєте, то й відповім запитанням: а навіщо він взагалі цей референдум? По-перше, ми висловили свою думку 17 березня цього року. По-друге, парламент знехтував волевиявленням народу і порушив конституцію, проголосивши самовизначеність України. Тепер, виходить, йому, народові, залишається виконати формальну місію – лише підтвердити вирішене. Хіба це демократично?

Краще б кошти, затрачені на передвиборчу кампанію і референдум, направити на розвиток економіки.

Що ж до Президента, то мої односельчани голосуватимуть за Кравчука.

Васильченко В., Вільшанський район

Газета «Ленінська зоря». 7 листопада 1991 року

І ВІЛЬНА, І СОБОРНА

Якою хотіли б бачити світловодці свою Україну? Відповідь на це запитання жителі міста над Дніпром дадуть, звісна річ, під час всенародного референдуму 1 грудня. Та й сьогодні, з ким би мені не довелося мати розмову, чую від людей тверду думку: «Без самостійної Української держави нам не здобути кращої долі».

Багато моїх співрозмовників свої переконання підкріплюють дуже переконливими прикладами, які вони беруть з правди життя. Ось лише кілька поглядів.

І. Мосейко, заступник директора заводу чистих металів: У Світловодську наш завод чистих металів був одним з перших промислових підприємств, які мають статус союзного підпорядкування. Так що кому-кому, а нам добре відомо, що таке рука центру. «Пам'яток» керівництва міністерства у нас зібралось багато. Стоїть уже п'ять років на консервації величезне приміщення нового цеху. На його спорудження пішло кілька десятків мільйонів карбованців. Ми розраховували мати тут близько тисячі робочих місць, але цех досі не запусчено.

Переконаний, що коли б ми мали Українську самостійну державу, то чогось подібного не трапилося б. Та й міняти форми власності без цілком самостійної держави теж дуже важко. Таким чином, я стою за самостійну Україну. Бачу у цьому наше завтра.

К. Сокурєнко, директор Світловодської районної бібліотечної системи: Вважаю, що для культурного і духовного відродження нашого народу конче потрібно мати власну державу. Образливо стає, коли читаєш сьогодні у «Центральних» газетах звинувачення наших людей у якомусь надуманому українському націоналізмі. Хочу запитати, у чому вони бачать цей націоналізм? Хіба у тому, що у наших бібліотеках дві третини книжок виключно на російській мові? У своїх щорічних звітах ми ніколи не робили навіть аналізу того, скільки маємо в себе книжок наших українських письменників.

А такої літератури дуже мало. Гадаю, що у самостійній державі цю прогалину слід якнайшвидше ліквідувати. Звичайно, нам потрібна література широкого діапазону, без спілкування з духовним світом усіх країн жити суспільство не може. Та ще більше нам зараз потрібні ті твори, які пишуть наші українські письменники.

В. Євдокимов, підполковник запасу, учасник Великої Вітчизняної війни: Скажу відверто, і нічого в цьому суперечливого не вбачаю, що на попередньому, березневому референдумі, я віддав свій голос за суверенну Україну у складі Союзу РСР. Таку волю висловила тоді більшість населення нашої та інших республік. Значить люди довіряли центрові, сподівалися, що вищий орган союзної влади зуміє скористатися таким довір'ям на благо всього суспільства.

А що з цього вийшло? Крок за кроком центр по суті сам своєю політикою розвалював Союз. І особливо страшно те, що у багатьох місцях пролилася і зараз проливається людська кров. За таких умов я тепер 1 грудня буду голосувати за самостійну Україну. Тільки хочу, щоб у нас не дійшло до такої кризи, коли почнеться перегляд кордонів нашої держави. Ось цього допустити не можна. Так думають українці, росіяни, люди інших національностей, які живуть на нашій землі. Ми хочемо бути рівноправними громадянами нашої незалежної України.

Тумаков В., м. Світловодськ

Газета «Кіровоградська правда». 12 листопада 1991 року

Жовто-блакитні прапори на головному майдані Світловодська.
Із книги Василя Бондаря «Рух. Початок»

ДУМАЙ, ДУМАЙ І ВИБИРАЙ

Взятися за перо мене змусила почута репліка:

– Ти диви! П'ятнадцять років просидів цей Чорновіл, а його ще в Президенти висувають. Та не буду за нього голосувати.

Ось так говорила молодиця про людину, про яку знає лише дані, надруковані нещодавно в «Комсомольській правді». Цю газету я побачив у руках недалекої, м'яко кажучи, особи.

Україна наближається до виборів першого свого Президента, але більшість виборців до цього часу знаходиться, як кажуть, «в тумані». Можу навести такий приклад. Збиралися підписи, потрібні для офіційної реєстрації кандидата в Президенти. Мій сусід пройшовся по вулиці, майже всі мешканці якої – пенсіонери. Всі вони без особливої агітації поставили свої підписи за Кравчука. Тож, якщо взяти до уваги те, що в переважній більшості наш народ в політичному відношенні – дилетанти, то можна не голосувати, адже найчастіше люди чують прізвище Кравчука. Особливо після того, як він здійснив закордонний вояж.

То чому б людям в дохідливій формі не довести програми основних претендентів, безпристрасно розповісти про життєвий шлях кожного з них?

Ось В. М. Чорновіл. Це людина, яка все своє життя присвятила, щоб Україна була суверенною, боровся за національне відродження країни, її культури. Тож і страждав 15 років по в'язницях та таборах за цю ідею.

Дехто може заперечити: «Та він же радикал!» Дійсно, він прихильник рішучих дій. На можливості України і її народу дивиться тверезими очима. Поміркуваними зараз не можна бути. Не той час, не ті проблеми... Так порадив би виборцям: «Якщо не знаєш, що робити – не роби нічого».

Олійник П., смт. Добровеличківка

Газета «Кіровоградська правда». 13 листопада 1991 року

ДУМКИ РІЗНІ, МЕТА – ОДНА!

Чим менше часу залишається до президентських виборів на Україні, тим напруженішою стає передвиборча боротьба.

Пульсує громадська думка й навколо питання про референдум, котрий має підтвердити Акт про державну незалежність України.

До чого прагнуть наші люди? Які їхні заповітні бажання? Звісно, відповіді на ці запитання в усій глибині експрес-інтерв'ю, які наш кореспондент узяв на вулицях Кіровограда у гостей нашого обласного центру й мешканців міста, не зможуть. Але в головному вони показують: люди хочуть жити в суверенній державі. Економічно могутній. Такій, у котрій панують мораль і право.

Отож – відповіді на три таких запитання нашого кореспондента до кіровоградських перехожих:

1. Як ви ставитеся до референдуму?
2. За кого будете голосувати як за президента України?
3. Україна – незалежна. Якою бачиться вона вам?

В. Возлюблений, пенсіонер:

1. Без сумніву, референдум потрібен! Україні потрібна незалежність, як повітря. І я, росіянин за національністю, розумію українців у їхньому віковичному прагненні до волі і голосуватиму на референдумі «за».

2. Мені щиро імponує як особистість, як учений, академік Юхновський. Я навіть віддав за нього голос, підписуючи підписний лист при висуненні претендентів у кандидати в Президенти. Одначе буду голосувати за В. Чорновола.

Чому не за Л. Кравчука? Він «дипломат», але Україні потрібен енергійний, послідовний Президент, динамічний у своїх діях по демонтажу старої адміністративно-командної держсистеми.

В. Чорновіл як Президент – я впевнений у цьому! – буде реформувати Українську державну машину в напрямку демократії і прогресу.

3. Незалежна держава Україна, як я її бачу, – це миролюбна, свідомо своєї місії в світі, країна з величезним духовним і економічним потенціалом.

В. Власюк, працівник одного з підприємств союзного підпорядкування:

1. Незалежній Україні бути! Я за це.

Що нам дасть незалежність? Подивіться навкруг: останнім часом люди стали байдужішими одне до одного. Егоїзм особистий наростає. Погано це!

Я гадаю, незалежність допоможе розбудити самосвідомість. Не боюся, що з незалежністю станемо ізольованими. Не буде цього! Економічні зв'язки будуть розвиватися. Але хазяїном на Україні має бути народ України.

2. Як здається мені, Президентом повинен бути Л. Кравчук. Біда, що він – з партократів. Але мені здається, що раніше, в тій системі, він не міг діяти по-іншому. Сподіваюся, що нинішня лінія Л. Кравчука – невідворотна, що він служитиме своєму народу.

3. Сильна, красива, єдина, в дружбі з усіма народами світу – такою бачиться мені вільна Україна. Думаю, через 5-10 літ заживемо по-людськи. Звичайно, якщо проголосуємо на референдумі за державну незалежність України.

А. Лифер, підполковник запасу:

1. Звичайно, я за незалежну Україну! І тому думаю, що референдум був потрібен і ми повинні проголосувати тільки за підтримання Акта державної незалежності України.

Їй потрібна воля! Потрібні – і негайно! – свої гроші. Захист кордонів від економічних зазіхань збоку.

Та з такою кількістю народу, як у нас, на наших золотих чорноземах, з тими природними багатствами, які маємо – жити ми всі – люди України – повинні цивілізовано. По-людськи.

2. Л. Кравчук, звичайно, з «колишніх»... З партократів. Але мені здається, що він уже не той, що був раніше. Що він зрозумів ту провину правлячої верхівки перед нашим народом – за життя наше сьогоднішнє.

Думаю, що саме Л. Кравчук буде гарним Президентом. Мудрим, вдумливим. Турботливим про свій народ. Мій голос за нього.

3. Мрію про суверенну Україну, як цивілізовану правову державу, яка піклується однаково про дітей своїх, незалежно від їхньої національності чи віросповідання й партійності.

Думаю, що саме незалежність дасть Україні можливість швидко влитися в Європейське співтовариство як повноправній державі. Десь років через п'ять, якщо підтримаємо зараз незалежність, Україна буде дуже могутньою і сучасною державою.

П. Хмура, фотограф:

1. Я обома руками за незалежну державу Україну. Тільки незалежність дасть нам можливість жити так, як мусить сьогодні жити наш народ, який переніс стільки горя.

2. Президент необхідний. Він зможе швидко розв'язувати ті проблеми, розгляд яких у парламенті займає багато часу, а його немає.

Тільки Чорновіл! Тільки В'ячеслав Чорновіл буде достойним українським Президентом. Тридцять літ ця людина така, як вона є сьогодні. Він не підлаштовується під нові політичні вітри. Витерпів страждання в тюрмах, у концтаборах, а не зламався, не зрадив своїй ідеї, своєму народу. Оце такий нам потрібен Президент.

3. Незалежна Україна – це країна щасливих, працьовитих людей. Відкрита для світу...

О. Калмиков, підполковник Радянської Армії:

1. До референдуму я ставлюся нормально. Він нікого не ображає. Отак і треба розв'язувати вузлові суспільні питання: цивілізовано.

2. Суверенна держава без Президента не може бути. Думаю так, що ним буде Л. Кравчук. Він обережний, по-моєму, мудрий політик. А мудрість для Президента – неодмінна риса.

3. На Україні, в принципі, ми всі живемо дружно. Незалежна Україна, як я думаю, примножить все краще, що у нас є. Її я уявляю сильною, багатою, мудрою державою – матір'ю для своїх народів.

Н. Мельник, студентка:

1. Треба усім голосувати за незалежну Україну. Тільки незалежна Україна зможе стати щасливою.

2. Голосуватиму як за Президента за Л. Кравчука. Правда, навіть самій собі важко пояснити, чому саме за нього...

3. Щоб не платила я за банку згущеного молока для своєї дитини 10 карбованців! Щоб дитина моя жила в хорошій екологічній обстановці! Щоб був мир і спокій – ось такою бачу я нашу незалежну державу – Україну.

м. Кіровоград

Газета «Народне слово». 16 листопада 1991 року

Пікетування Кіровоградської обласної ради, серпень 1991 р.

Із книги Василя Бондаря «Рух. Початок»

ЧЕКАЄМО І СПОДІВАЄМОСЬ

Побував у нас кандидат у Президенти І. Р. Юхновський. Цікавими були виступи і відповіді на запитання. Це не може нас не радувати. Є на Україні люди, які багато знають, уміють, по-справжньому вболівають за її долю. Я б сказав, що всі відповіді Ігоря Рафаїловича на запитання громадян співзвучні з нашими сподіваннями. Єдиний недолік цієї шанованої людини, по-моєму, – його немолодий вік.

Перебування в Кіровограді Л. М. Кравчука ще раз підтвердило його високий авторитет. Аргументовані відповіді Леоніда Макаровича показали, що він знає життя простих людей. Він добре зарекомендував себе на посаді Голови Верховної Ради: умілий, витриманий керівник, справжній захисник нашої самостійної Української держави. Тільки така людина, гадаю, зуміє винести і перебороти всі труднощі, які ляжуть на майбутнього Президента.

Розмовляючи з різними людьми, я зробив висновок: більшість чекають референдуму і виборів Президента, сподіваючись на краще життя.

Коверга О., ветеран війни і праці, м. Кіровоград

ЩОБ УКРАЇНА СТАЛА УКРАЇНОЮ

Розум. Честь. Совість. Які високі, чисті, прості і значущі слова. Кожна людина прагне керуватися цими істинно людськими критеріями. А сьогодні й вони потьмяніли. Верхівка комуністичної партії так безцеремонно заялозила їх своїми гаслами і обіцянками. Велася подвійна мораль: для простолюддя і номенклатури існували інші честі, розуми й совісті. Одні, всівшись на московському троні, пожинали плоди інших. А коли московські разом з київськими, узбецькими і т. п. партійними панами заїлися по самі вуха, обікравши таку величезну країну, кинулись до косметичних ремонтів на зразок перебудови, було пізно. І

вийшло старе, як світ: верхи не можуть управляти по-новому, а низи не бажають жити по-старому. Тоді «народилися» гекачепісти... Та й народ прозрів. І не просто народ – гомосоветікус, а народи, в тому числі й український. Зрозумів, що не бачити йому щастя ні під турецьким, ні під польським, ні під московськими панами. Щастя треба кувати самому, у власному домі.

Нині наближається нова віха в історії багатостраждального українського народу – референдум і вибори першого президента. Вперше за довгі століття ми зможемо стати ні від кого незалежними – ні від Варшави, ні від Москви. Держава Україна зможе посісти своє гідне місце серед народів світу. Як рівна серед рівних. Буде Україною, а не Малоросією. Зможе жити без чужого чиновника.

Отож, 1 грудня скажу «так» незалежній Україні.

Ринкевич В., пенсіонер, м. Бобринець

Газета «Чесць хлібороба». 19 листопада 1991 року

ХАЙ СПРАВДЯТЬСЯ НАШІ НАДІЇ

Серед працівників Олександрівського Другого імені Петровського цукрокомбінату багато жінок. Нашого кореспондента цікавило, як здавалось би така неполітизована категорія наших громадян, як робітниця провінційного містечка, ставляться до незалежності України і виборів Президента.

Л. С. Савченко, начальник відділу праці і заробітної плати: Я білоруска. Сюди, в Олександрівку, вийшла заміж. Мешкаємо на батьківщині чоловіка уже дев'ятий рік. Знаєте, мені складно розмовляти українською, а от син перші слова промовив українською. Нині йому вже п'ять років, то для нього ніяких проблем не має. Отож я голосуватиму за незалежність України. Сподіваюся, що у своїй державі ми краще житимемо. І нічого мене, як представника некорінної національності, не турбує особливо. Я вірю, що Україна буде демократичною державою. І вільно, як і раніше, навідатися раз на рік у гості до своїх рідних у Вітебську область я завжди можу.

М. П. Ведута, бригадир рафінадного цеху: Дуже складно сьогодні. Тому багато наших жінок свою останню надію на краще життя пов'язують з незалежністю України. Можливо, як свої гроші будуть, то легше стане, бо сьогодні ми своєю зарплатою тільки встигаємо ледь-ледь наздоганяти базарні ціни. Господи, скільки там усього, що вже давно зникло з магазинів! Можливо, самі господарюючи, наведемо порядок. Бо ж економіка наша – руїна. І для робітничого класу нічого хорошого за останні роки не зроблено: скільки не підвищують зарплату, а ціни підвищуються ще швидше. І, дуже прикро, але багато людей застій згадують, як найкращі роки свого життя. А чого ж? У магазинах, порівняно з сьогоднішнім, усе було! Та все таки я впевнена: за незалежність люди проголосують. Саме з державністю України більшість пов'язує надії на краще для себе і своїх дітей.

Л. М. Котляр, робітниця рафінадного цеху: Ми не дуже грамотні люди, але коли мова заходить про незалежність, то сьогодні переконані, що це, мабуть, єдиний шлях до того, щоб врешті-решт покінчити з нашою поголовною бідністю. І, врешті-решт, то ж правда, що ми одна з найбагатших республік колишнього Союзу.

О. М. Сухомлин, робітниця рафінадного цеху: Знаєте, раніше якось незалежність України в моїй уяві пов'язувалася з тим, що нами стануть керувати суціль західники. Сьогодні я так не думаю. Тому голосуватиму за самостійну Україну.

Т. А. Качур, робітниця: Гадаю, що в нас ще немає демократії. Бо що з того, що я можу все говорити. Я й раніше не дуже кого боялася. А от де моя свобода, коли я в магазин заходжу? Що там нічого немає, то це одне. Але ж там продавці мене ще й за людину не мають! Тому багато людей, я впевнена, думають, що проголосувавши за незалежність і обравши Президента, цим самим вплинуть на наше злиденне життя, допоможуть тому, щоб, врешті-решт, почалися переми на краще. Хай справдяться надії!

Смт. Олександрівка

Газета «Кіровоградська правда». 20 листопада 1991 року

ОБИРАЄМО КЕРМАНИЧА

Дуже складний час переживає наша Україна. Наближається час, коли ми повинні вирішити, ким нам бути. Думаю, що кожен з нас мріє про те, щоб ми були господарями своєї багатой України. Це наша мрія. Але не все залежить від нас. Нам, як кораблю, потрібен вірний керманіч, який би не повернув курс нашого корабля зі сходу на захід. Такий, який би, не збившись з вірного шляху, повів нас впевнено через усі труднощі цієї непростой дороги.

Основних претендентів на Президента ми знаємо як депутатів Верховної Ради України. Тому зараз уважно прислухаємось до їхніх виступів на зустрічах з виборцями.

Я підтримую тих, хто обрав з усіх кандидатів Л. М. Кравчука. Він мудрий політик. Мені до душі його простота і чуйність, терпимість і мудрість. У час серпневого путчу Л.М. Кравчук зумів зберегти на Україні спокій.

На Україні і зараз, перед виборами, розгорається немало пристрастей. Не знаємо, що може бути після 1 грудня. А тому нам треба обрати такого Президента, який би забезпечив мир, спокій – це в першу чергу. Багато однодумців моїх довіряють Л.М. Кравчуку, і в день виборів віддамо свої голоси за незалежну Україну і Президента Л.М. Кравчука.

П'ятова Т., пенсіонерка, смт. Новгородка

ЯКЩО ХОЧЕМО ДОБРА СВОЇМ ДІТЯМ...

Якщо ми не зовсім втратили національну гідність і пам'ять, хто ми є родом, то повинні докласти всіх зусиль для того, щоб будувати вільну, незалежну демократичну Україну. Формувати новий світогляд нашого народу: українців, росіян, болгар, євреїв і всіх суцільних на нашій землі, їхнє уявлення про справжнє нормальне життя, гідне людини. У нього не тягнуть на мотузці. Тільки в незалежній державі живуть незалежні громадяни. Іншої істини не існує в природі людського суспільства, якщо така і є, то це вже істина раба.

Користуючись нагодою, звертаюся до земляків: віддамо свої голоси за незалежність України. У цьому сьогодні вбачаю найвищий критерій оцінки людини, яка любить свій край і хоче добра своїм нащадкам.

Погорілий В., м. Кіровоград

Газета «Кіровоградська правда». 21 листопада 1991 року

НЕ БІЙМОСЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Першого грудня український народ має зробити остаточний вибір – бути чи не бути багатостраждальній Україні незалежною. Особисто я без вагань голосуватиму за вільну Україну – державу з усіма відповідними інститутами, що узаконюють незалежне політичне, економічне існування, забезпечують співдружність з усіма країнами світу незалежно від їх суспільно-економічного устрою. Певен, що переважна більшість моїх співгромадян теж поступить так, бо прагнення до волі і самостійності – закономірний історичний процес. Скільки б не існували імперії, вони врешті-решт розпадалися. Дійшла черга і до нашої, яка виявила повну неспроможність на існування при нинішній системі.

Кажуть, що до 1917 року Росія за економічним розвитком знаходилась десь на восьмому-дванадцятому місці серед країн світу, а ми скотилися на вісімдесят перше.

І все ж чимало людей мають протилежну думку. Їх лякає сама ідея незалежності, вони переконані, що ми загинемо, як тільки станемо самостійними. Боляче таке слухати, але я не звинувачую таких людей. Адже почуття національної самосвідомості в українців вибивали методично, починаючи з 1654 року, коли українське гетьманство було замінене малоросійськими колеґіями, коли поступово була заборонена українська мова, коли перекреслювалася історія українського народу.

Всі ми знаємо, хто такий Петро Болотников, Степан Разін, Омелян Пугачов, але далеко не всі чули про українських ватажків Тараса Трясила, Наливайка, Острияницю, Павлюка, Нечая, Золотаренка, Кривоноса, Богуна. Тоді гетьманство становило своєрідний парламент незалежної держави на демократичній основі, обираючи козацьку старшину шляхом відкритого і вільного голосування.

А що ми знаємо про державців минулого України? Як про них подавалося у шкільній історії? Іван Мазепа – це зрадник і ворог. А правда полягала в тому, що він зрадив тільки російському царю, бо хотів, щоб Україна була незалежною від московських васалів.

Наш великий і древній український рід має славу історію. І починалася вона не з 1654 року, а набагато раніше. Тому нехай нікому не сниться, що ми табун, який потребує присланого вожака, щоб керував, вчив і спрямовував нетямущих.

На жаль, сьогодні багато хто не позбувся цих ілюзій. Добре знаючи, який економічний потенціал і що Україна потрібна Союзу, а не Союз Україні, московські діячі (Руцкий, Попов) вдаються до випробування методу, який, до речі, прогорів у Грузії, Прибалтиці, Молдові і інших республіках колишнього СРСР, – зіграти на національних почуттях. Вони агітують російське населення, що проживає на території України, створювати якісь автономії з особливим управлінням і щоб поруч з українською державною мовою існувати інші державні мови. Чому ж, скажімо, ці питання вони не порушують на Далекому Сході чи в інших регіонах колишнього СРСР, де живуть мільйони українців. Це робиться для того, щоб посіяти ворожнечу на хвилях національних пристрастей, не випустити Україну з-під свого впливу, урвати найбільший шматок її багатств.

Наведу близькі по моїй роботі приклади, які свідчать про те, як згубно впливає на нас керівництво з центру.

Торік цукрова промисловість України була на висоті. Багато цукру виробив Ульяновський цукровий завод. Та вже у кінці жовтня ми не знали куди дівати продукцію. Цукром були забиті усі склади, допоміжні приміщення, а вагонів не подавали. Знали про це у Києві, знали у Москві. Тим часом Міністр шляхів сполучення СРСР тричі на тиждень проводив селекторні наради, звинувачуючи Україну за зрив поставок продукції. Московський міністр добре знав, скільки вироблено цукру на Україні, ділив його на все населення Радянського Союзу, але жодного разу й не заікнувся, що республіка задихається від нестачі вагонів, що продукцію доводиться складувати під відкритим небом. Його промови слухав весь колишній Союз. Яка ж думка складалася про українців у населення інших республік?

Не краще становище і нинішнього року. Нині всі ємкості переповнені мелясою. Практично її нікуди дівати, хоч зупиняй завод. Тим часом міністерство шляхів додумалося здійснювати перевезення меляси тільки в орендованих цистернах. Саме подало ідею, саме склало типові договори, вигідні йому, а не замовникам. Щоб «вибити» дві-три цистерни, треба звертатися до залізничників в Одесу, ті – у Москву, а там через місяць можуть і не вирішити це питання. Хіба це не свідома форма затискування, що ставить під удар працю мільйонів робітників і колгоспників України?

Безумовно, у нас багато проблем, викликаних переходом на ринкову економіку. Але цей період треба пройти. І ми будемо краще жити, якщо станемо незалежною державою, де законодавча, виконавча, судова влада, армія, грошова одиниця, митна служба, податкова система і т. д.

Отже, я віддам свій голос за незалежну Україну. І хай кожен проголосує за того кандидата у Президенти, програма якого здатна захистити його інтереси, інтереси нашої рідної України.

Мудрак П., заступник директора Ульяновського цукрокомбінату

Газета «Ленінець». 21 листопада 1991 року

ЗВЕРНЕННЯ

Районна організація Руху закликає жителів Петрівщини в день Всеукраїнського референдуму проголосувати за незалежну Україну.

Усвідомлюючи, що наповнити реальним змістом Акт проголошення незалежності в найбільшій мірі зможе не колишній партпаратник чи висуванець номенклатури, а людина, яка все своє життя присвятила боротьбі за незалежність України, вважаємо, що найкращим вибором для народу України буде обрання Президентом В'ячеслава Чорновола, за якого й закликаємо віддати свої голоси.

Петрівська районна організація Руху

На центральному майдані Знам'янки виступає кандидат у президенти України В'ячеслав Чорновіл. 20 жовтня 1991 р.
Із книги Василя Бондаря «Рух. Початок»

ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДІЇ ПЕТРІВСЬКОЇ РАЙОННОЇ ЖІНОЧОЇ РАДИ

Дорогі жінки, подруги!

В тривожний, складний і надзвичайно відповідальний час звертаємось до вашого жіночого розуму й серця, до вашої материнської мудрості й розсудливості.

Завершується підготовка до виборів першого Президента України. Від того, кому довіримо свою долю, в значній мірі буде залежати майбутнє дітей, онуків і правнуків, національна злагода та громадський мир, подальший розвиток демократії, утвердження державності України.

Ми хочемо вручити кредит материнської довіри людині, яка спроможна вселити в наші зболені душі впевненість, що в оселях дзвенітиме сміх духовно й фізично здорових дітей, що домівки будуть захищені, що наша праця – і материнська, й професійна – буде належно поцінована суспільством.

Ми хочемо, щоб майбутній Президент розумом сприймав та серцем відчував болі та турботи жіночі, самовіддано відстоював наші інтереси не на словах, а на ділі допоміг у вирішенні пекучих життєвих проблем – поліпшенні умов праці та побуту, зменшенні навантажень на жінку на виробництві та в побуті, зниженні цін на товари, в першу чергу на дитячі, кращому забезпеченні ними, поліпшенні охорони здоров'я матерів та дітей.

Ми хочемо бачити на цій високій посаді людину з великим життєвим досвідом, компетентну, далекоглядну, демократичну і вольову.

На наш розсуд, виправдати сподівання жінок може один з претендентів – Леонід Кравчук. Ми переконалися у його вмінні приймати виважені рішення, в глибоких і різносторонніх знаннях, в працездатності, людяності та толерантності. Він безперечно, любить і самовіддано слугує Україні, рідній землі.

Закликаємо всіх жінок, незалежно від національності, соціального становища та професійної належності, політичних та релігійних поглядів, – підтримати Леоніда Кравчука.

Газета «Трудова слава». 23 листопада 1991 року

МІЙ ГОЛОС – ЗА НОВУ УКРАЇНУ

Напевне не погіршу, сказавши, що сьогодні в центрі політичних розмов питання, що стосується референдуму про незалежність України і вибори Президента.

Відносно першого. Виходячи із здорового глузду, проголосую за незалежну державу. Певен, що «так!» скажуть і мої товариші по праці, земляки. Саме така відповідь на запитання бюлетеня покладе край запитанням різних хутірських політиків, які, виходячи з власних амбіцій, ладні розірвати Україну на клапті: Донецько-Криворізьку республіку, Закарпаття, Галичину і т. ін. Наша Україна має бути єдиною суверенною державою, рідною ненькою для усіх народів, які населяють її територію. Відносно Президента. Я уже чітко визначився, за кого віддам свій голос. Мені, моїм запитам відповідає програма, проголошена Головою Верховної Ради Л. М. Кравчуком, яка названа «Нова Україна», викладені у ній п'ять основних напрямків, що говорять самі за себе: Державність, Демократія, Достаток, Духовність, Довір'я.

Леонід Макарович уже проявив себе як чудовий політик, добра людина.

Фурса І., робітник автоколони № 3, Петрівський район

Газета «Трудова слава». 26 листопада 1991 року

«НАШ ВИБІР – ВОЛЯ!»

Чимало подій і явищ, які в роки компартійного панування на Україні офіційна ідеологія гучно іменувала «історичними», канули в Лету раніше, ніж над ними прошуміли перші десятиріччя.

Сьогодні ми живемо в новій ері. Але значення референдуму про державний суверенітет України, який відбудеться у нас 1 грудня, дійсно, неможливо переоцінити не тому, а саме через його справжню історичність, доленосність для народів нашої Батьківщини.

Сьогодні, коли економіка України – другої за розмірами і значенням республіки колишнього Радянського Союзу – напівпаралізована, коли духовність і моральність нашого суспільства, розчавлені механізмом тоталітарної державної машини, теж потребують невідкладного порятунку, саме з незалежністю України все більше й більше її громадян пов'язують свої надії на краще.

Свідчення тому – й відповіді наших земляків на три запитання нашого кореспондента:

1. Чи потрібна Україні державна незалежність?
2. Як і чому ви будете голосувати на референдумі першого грудня?
3. Ваш кандидат у президенти України і ваші надії на нього?

Є. Дук, пенсіонер:

1. Думаю, що самостійність, незалежність України потрібна. Тоді з нею в світі будуть всі рахуватися. А чи поліпшиться у нас життя, коли Україна стане самостійною?.. Я, чесно кажучи, не знаю. Але, мабуть, поліпшиться.

2. Я голосуватиму на референдумі за вільну Україну. Значить, за незалежність її, бо це і є воля.

Пора дати народу людське життя! І нам, пенсіонерам, хоч трішки пожити по-людськи, ми ж увесь вік працювали...

3. Президент Україні потрібен хазяйновитий! Щоб дбав про людей своїх...

А хто ним буде, я не знаю. Яюсь іще й сам не вирішив, за кого буду голосувати. Так наче всі, хто претендує бути Президентом, говорять гарно. Обіцяють багато. Але ж і нам усе життя наші керівники обіцяли одне, а робили інше. І жити зараз дуже важко – через те.

Так що я ще подумаю, за кого голосувати. Треба ще добре подумати!..

О. Ярова, бухгалтер:

1. Україна – така багатюща країна, у нас є і земля прекрасна, і вугілля, й інші корисні копалини.

І тільки й чуєш: щоб купити гарні ліки для людей, треба валюта. Одяг гарний або телевізори, дитячі товари гарні – на все треба валюта!

Але ж Україна всі роки давала для Союзу продукти і товари, й на експорт багато чого йшло з України. Чому ж тоді наша валюта ішла не для нашого народу?!

Ясно, що коли Україна буде незалежною державою, то вона буде в Москві просити нею ж зароблену валюту, аби купити для своїх людей ліки за кордоном.

Звичайно, не треба зовсім відгороджуватися від колишніх союзних республік. З ними треба торгувати, підтримувати ділові, справедливі стосунки.

2. Голосувати я буду за Україну незалежну. А значить, за краще наше життя. За те, щоб у нас був мир між народами України. Мені думається, незалежність України сприятиме ще кращому взаєморозумінню між її народами.

3. За кого з кандидатів у Президенти я буду голосувати? Визначитися поки що важко.

К. Сорочотяга, працююча пенсіонерка:

1. А чи потрібне кому таке життя, як у нас сьогодні?! Я ось з лікарні вийшла, а в магазинах – нічого! Щоб двісті грамів масла купити, обійшла пів-Кіровограда. Й без толку!

А оце як похолоднішало, в квартирі у мене десять градусів було. І ніяк не могла знайти, хто ж має відремонтувати нам теплотрасу.

Син у мене давно в Росії живе. Так тільки я їду, було, в гості, везу з дому продукти туди, бо там нічого немає.

Незалежність потрібна усім, бо толку не буде ніде! Хазяйка вдома не питає ні в кого, що їй і як варити. І Україна сама визначить, що і як їй робити.

2. Мені здається, що всі, хто хоче добра своєму народові, повинні голосувати за незалежність України. Я проголосую «за».

3. Не знаю ще я, за кого голосувати. Подобається Кравчук. Подобається Чорновіл і його програма. Він, як видно, серйозно думає про людей.

Хочу, щоб Президент, який буде, і далі неухильно стверджував незалежність України.

О. Сергієнко, кіровоградець:

1. Державна незалежність України – це необхідність. Це вимога часу.

Для чого вона нам? Чи станемо ми з незалежністю краще їсти чи краще одягатися? Думаю, що так! Але – не лише матеріальний добробут наш поліпшиться, якщо будемо незалежними. Над нами не буде того духовного тиску, який був раніше. Люди житимуть вільно.

2. Звичайно, я на референдумі першого грудня буду голосувати тільки за незалежну Україну! Сподіваюся, що й більшість наших громадян зроблять так само.

3. Питання щодо особи нашого майбутнього Президента – складне...

Може – Кравчук?..

Чому саме він? Ну... подобається він мені – от і все мабуть. Словами, планами своїми подобається. А як буде насправді – ?..

Хочеться, щоб у того, хто стане Президентом суверенної держави Україна, слова турботи про неї ніколи не розходилися з ділом.

м. Кіровоград

ДІЛЬНИЦЯ ПРАЦЮЄ

Виборча дільниця, що знаходиться у приміщенні клубу Маловисківського цукрокомбінату, вважається нині однією з найкращих у райцентрі. Її очолює пенсіонер Степан Онойко. Ось що він розповів нашому кореспондентові.

– Розумієте, не люблю я отого галасу, мітингових пристрастей. Бо вибори – то робота, до того ж напружена, цілеспрямована, не на один день чи, може, і рік. Такі її результати будуть, як ми за них проголосуємо.

Виборець має знати все – і біографію кандидата у президенти, і позицію щодо нього населення, та й свою власну позицію теж визначити, побувавши на виборчій дільниці. А для цього ми зробили максимум необхідного: обладнали стенди з фотографіями і програмами кожного претендента, помістили на видному місці Декларацію про суверенітет України, Акт про незалежність, який маємо підтвердити 1 грудня.

Отож, голосуймо за незалежність України. Закликаю, доки не надійшло 1 грудня. Бо того дня вже агітувати буде пізно. Тоді все будемо вирішувати ми, виборці, громадяни майбутньої держави. Тож давайте всі без галасу і шуму скажемо: «Так!» у цей історичний день.

А щодо виборів Президента... то надіюсь на мудрість і поміркованість нашого народу. Думаю, що вибере він кращого з кращих серед усіх претендентів. Бо інакше і не може бути.

Кость Тараненко, м. Мала Виска

Газета «Народне слово». 26 листопада 1991 року

ТАК – НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ!

Всього одна доба відділяє народ України від референдуму на підтвердження Акта державної незалежності, проголошеного нашою Верховною Радою 24 серпня цього року. Вибір, який маємо ствердити завтра своїми бюлетнями, визначить наше майбутнє життя: чи станемо господарями своєї долі й своєї землі, чи так і залишимося заложниками імперської політики Центру, що довгі десятиліття розподіляв і владарював на свій смак, не рахуючись з інтересами національних околиць.

Справжній розквіт людини й держави можливий лише тоді, коли держава незалежна. Коли вона – вільна й цивілізована.

Говоримо про довгождану волю і незалежність, за які маємо проголосувати завтра – і перед очима постає уся багатотисячолітня історія нашого народу, його прагнення жити життям, гідним вільної людини, а не руйнувати.

Своєрідним підтвердженням цьому є й інтерв'ю, котрі наш кореспондент взяв напередодні референдуму у кількох наших земляків, поставивши їм два запитання:

1. Чого ви очікуєте від референдуму, і як зустрічаєте його?
2. Що б ви хотіли побажати новообраному президенту республіки України?

Г. Ключек, доктор філологічних наук, професор:

1. Зустрічаю цю історичну дату, 1 грудня, з великою впевненістю в наш народ, його мудрість. Гадаю, що референдум переконливо засвідчить прагнення наших людей жити вільними, бути справжніми господарями своєї країни.

На мою думку, 85-90 процентів громадян України віддадуть свої голоси за її незалежність.

З приходом незалежності, справжнього утвердження державності, без сумніву, люди наші відчують великий приплив сил та енергії. Сповняться найглибшої відповідальності за долю нашої землі. За нашу з вами долю. За майбутнє наших дітей.

Це почуття буде могутнім рушієм у всіх наших ділах і вчинках.

Тож прийдемо завтра на виборчі дільниці, сповнені розуміння величчя та історичної закономірності цього дня! Перше грудня – це наш доленосний день. Він несе нам усім, усім дітям України, її громадянам, – незалежно від їх національності – нове життя.

Утверджувати його разом з нами буде Президент України. В принципі, всі кандидатури хороші. Думаю, однак, що вибори Президента нам доведеться призначити ще раз.

У другий тур, вочевидь, пройдуть Л. Кравчук та В. Чорновіл. Опираючись на досвід європейських, зарубіжних країн, можна передбачити, що Чорновіл має реальні шанси на перемогу в претендентському турнірі.

Він буде справжнім Президентом вільної, незалежної України. Аналізуючи політичну діяльність В'ячеслава Чорновола, приходиш до бачення того, що він не тільки постійно послідовний у своїх демократичних устремліннях, а й діє точно; безпомилково обирає оптимальний варіант. Саме такий Президент потрібен Україні.

2. У новообраного Президента України буде безліч проблем, які вимагають повного самозречення в ім'я служіння народу.

Побажаю йому здоров'я, мужності, віри в народ і, звичайно, всенародної підтримки.

В. Берегуленко, капітан внутрішньої служби:

1. По-моєму, завтрашній день увійде в історію не тільки нашого народу, а й в історію народів світу.

Такі події в суспільному житті трапляються не часто. Референдум, як мені здається, засвідчить те, що нашим людям набридло жити, як це кажуть по-російськи, «временщиками» на своїй землі.

У нас, на Україні, здається, все є. І, водночас, ніде нічого немає, як і повсюди в колишньому нашому Союзі.

Чому ми так, як сьогодні, живемо на наших чорноземах? Чому екологічна ситуація досить складна?

Коли, нарешті, ми почнемо по-людськи жити? Жити, а не існувати...

Думаю, саме після референдуму! Я очікую, що референдум пройде, як слід. Що більшість українських громадян проголосує за незалежну Україну.

У нас є багато економічних проблем. Але ж на Україні проживають представники десятків і десятків народів, народностей. І живуть в мирі і злагоді.

Це значить, що є у нас багато спільного. Що доля цієї землі нам небайдужа. І я вірю, що після референдуму всі ми, разом, незалежно від національності кожного, будемо рядом трудитися й далі на благо України.

Мій голос – за таку, вільну, могутню Україну.

2. Президент – це не тільки вождь нації. Це – звичайна людина. І хочеться побажати тому, кого народ України обере своїм Президентом, здоров'я, мудрості, єдності слів і діла в ім'я народу України.

В. Червоний, бізнесмен:

1. Від референдуму, який відбудеться завтра, я жду, що він буде початком нової історії України та всіх народів, які її населяють, і які є українськими громадянами.

Народ, який свідомо, сам обере свободу, незалежність своєї держави, той народ – непереможний. Він буде в змозі розв'язати будь-які історичні проблеми, перебороти всі труднощі.

Сьогодні ми задихаємося від економічних проблем. Але у нас немає й досі таких законів, які б змушували виробника не «викручуватися», щоб вижити, а розгортати виробництво, збільшувати кількість товарів і послуг для населення. Причому, не тільки для тих, хто добре забезпечений, а й для малоімущих. Для всіх верств населення.

Я вірю, що в незалежній Україні запанує закон. Запанує порядок. Тут людина буде вільно дихати.

2. Л. Кравчуку, якого я бачу Президентом України, можу побажати, найперше, здоров'я.

Наш Президент, якого оберемо завтра, повинен витягти Україну з болота. З болота економічного й духовного, в яке її затягли.

Впевненості йому в собі, мудрості в діях і успіху в ім'я народу України!

В. Тетющев, лікар:

1. Воля, незалежність – це значить можливість самому діяти, мріяти, планувати й відповідати за свої вчинки.

Звичайно, Україні потрібна незалежність. І завтрашній референдум, як я думаю, ствердить ріст суспільної свідомості народу України. Народ у більшості своїй вибере незалежність – така моя точка зору.

Причому думаю, що не тільки українці проголосують за незалежність нашої

РОЗДІЛ II. «ЦЕ ДЕНЬ, ПРО ЯКИЙ БУДУТЬ СКЛАДАТИ ПІСНІ...».

Ставлення жителів Кіровоградщини до проголошення незалежності України

Української держави, а й більшість неукраїнців, які проживають в Україні, теж віддадуть свої голоси за те, щоб Україна була суверенною державою.

Колонія – це і є колонія. Вона не може забезпечити людського життя і корінним жителям, і некорінним, що проживають на її території. Я вірю, що ми всі вже це зрозуміли.

Голосуючи завтра за державну незалежність України, ми проголосуємо за рівноправний розвиток усіх її народів, усіх громадян.

І звісно, я очікую, що Україна, якій рішення референдуму надасть нового становища в світі, не відштовхне від себе колишні союзні республіки. З їхніми народами, з їхньою економікою у нас багато людських і економічних зв'язків. Будемо ж підтримувати й посилювати їх. Адже кажуть у народі, що старий товариш кращий від двох нових.

За це ми й мусимо проголосувати завтра.

2. Я – лікар і, найперше, хочу побажати новообраному Президентові України, щоб він... не мав необхідності звертатися до лікарів.

Здоров'я хай буде несхитним. І таким же – прагнення жити й трудитись в ім'я всіх нас, українців, – не дивлячись на те, якої ми національності.

А. Закузний, тракторист:

1. Я – простий робітник, але цікавлюся політикою, книжками. І от що я помітив: дуже часто люди, які йдуть до влади, говорять одне, а роблять потім – інше.

А народ страждає від того...

Завтра ми прийдемо обирати Президента і повинні обирати Президента, і повинні обрати такого, який би найкраще турбувався про народ.

Обирати ми його будемо всім народом. Тож і відповідальність на кожному – особлива. Референдум – це наша можливість зробити крок до нового життя, аби не зостатися в старому. Я, звичайно, за нове життя. І тому проголосую тільки за незалежну Україну.

Та ж кожна людина знає, що коли вона упевнена у своїх силах, то робить свою роботу і не оглядається на когось. Я так думаю, що коли наша Україна буде упевненою в собі – тобто, коли вона буде самостійною, – то й діла у нас будуть іти так, як треба.

Мені здається, всі це розуміють. І всі завтра проголосують за те, щоб наша Україна була – держава.

Сама собі командир.

Ще вірю, що всі ми й працювати після референдуму станемо краще. Бо ніхто за нас у нашій державі робить не буде!

2. Хай Президент України підтримує свій народ. Хай вірить у нього, живе для нього. І ми такого Президента підтримаємо.

м. Кіровоград

Жителі Кіровограда виступають за незалежну Україну.

Із фондів Державного архіву Кіровоградської області

ТАК ГОЛОСУЄМО!

Шановні виборці!

У неділю, 1 грудня 1991 року, сотні тисяч виборців області прийдуть на виборчі дільниці, щоб виконати свій громадянський обов'язок – взяти участь у виборах Президента України та референдумі на підтримку Акта незалежності Української держави.

У зв'язку з цим вважаємо за необхідне нагадати, що згідно діючого законодавства голосування проводиться у спеціально відведених приміщеннях, у яких повинні бути обладнані в достатній кількості кабінети або кімнати для таємного голосування, визначені місця видачі бюлетенів і встановлені скриньки для голосування. Скриньки для голосування встановлюються таким чином, щоб громадяни, підходячи до них, обов'язково проходили через кабінети або кімнати для таємного голосування.

Відповідальність за організацію голосування, забезпечення таємниці волевиявлення громадян, обладнання приміщень і підтримання в них необхідного порядку несе дільнична комісія.

В цей день перед початком голосування скриньки для голосування перевіряє, пломбує або опечатує голова дільничної комісії в присутності членів комісії.

Кожний громадянин голосує особисто: голосування за інших осіб не допускається. Бюлетені для голосування видаються дільничною комісією на підставі списку громадян після пред'явлення громадянином паспорта або іншого документа, який посвідчує його особу. При одержанні бюлетенів для голосування у списку громадян, які мають право брати участь у виборах і референдумі, громадянин ставить підписи.

У випадках, коли окремі громадяни за станом здоров'я або з інших причин не можуть прийти в приміщення для голосування, дільнична комісія на їх прохання доручає окремим членам комісії організувати голосування в місці перебування цих громадян.

Закликаємо всіх виборців взяти участь у голосуванні і зробити вірний вибір.

Доляняк В., заступник голови обласної Ради народних депутатів

Газета «Народне слово». 30 листопада 1991 року

МАЄМО ТАКУ ДУМКУ

С. Є. Крюк, завідуючий гуртожитком Капітанівського СПТУ-10:

– Хотілося б бачити український народ в достатку, цивілізованим, як європейські народи. Але хіба від того, що Україна відділиться від Союзу, ми зможемо в одиночку вирватись з прірви? Адже історія постійно доводила, що в єдності – сила.

1 грудня голосуватиму за Л. М. Кравчука. Я не одноразово чув по радіо його виступи, інтерв'ю і, думаю, він – достойний кандидат.

І. В. Кравченко, майстер виробничого навчання групи електромонтерів Капітанівського СПТУ-10:

– Україні – незалежність і самостійність. Але це не означає, що потрібна повна ізоляція від усіх колись братніх і споріднених республік. Адже нас поєднала історія і не потрібно забувати про горизонтальні економічні зв'язки. Якщо ми їх розірвемо – ніколи з кризи не вирвемося.

Вірю, що Л. М. Кравчук зуміє вивести Україну з тупика. Головне, щоб було у нього побільше підтримки з боку народу. Проти Чорновола нічого не маю, тільки одне: вже занадто вдається до радикалізму.

В. П. Семко, заступник директора Капітанівського СПТУ-10:

– З практики стало очевидним, що бартерні зв'язки між училищем та підприємством встановлювати неможливо. Припинено державне постачання матеріалів для виробничого навчання і ми вимушені йти на підписання з підприємствами так званих «обопільно вигідних договорів», що ставить нас в залежність. Наприклад, підприємство нам – необхідний матеріал, а ми їм – робочу силу. А це дуже впливає на навчальний

процес. Думається, Верховній Раді цьому важливому питанню потрібно приділити неабияку увагу. Ми сподіваємось, що з обранням Л. М. Кравчука Президентом це питання вирішиться.

М. С. Волошин, кормачка міжгосподарського підприємства по відгодівлі молодняка ВРХ:

– Звичайно, голосуватиму за самостійну, незалежну українську Державу.

О. Л. Пожар, слюсар-ассанізатор міжгосподарського підприємства по відгодівлі молодняка ВРХ:

– Як говорить народне прислів'я, меншу сім'ю нагодувати легше. І дійсно, давайте саме про це і будемо говорити, а не про те, що окремі князівства нам не потрібні. Інша справа, коли під виглядом самостійності навмисне рвуться економічні зв'язки, народи настроюються один проти одного, штучно виникає національна ворожнеча.

Я далекий від політики, але думаю, що ні росіянину, ні білорусу, ні таджику, ні молдаванину на Україні жити і працювати не повинно заборонятись, але незалежність України зараз необхідна.

Думаю, що голова Верховної Ради Л. М. Кравчук і повинен стати Президентом. Бо саме таку політику він і проводить.

Новомиргородський район

Газета «Червона зірка». 30 листопада 1991 року

БУДЬМО ВІЛЬНИМИ!

Як і напередодні загальносоюзного референдуму, звертаюся до вас з одним і таким же закликком. 1 грудня перед нами остаточно постане питання вибору: бути нам вільним і самодостатнім народом, рівним серед рівних у всьому світі, чи знову прилюдно і вже навіки визнаємо свою неповноцінність і неспроможність існувати незалежно від імперського диктату.

Якщо хтось із вас вважає, що не був обдурений, не був ошуканий і не шокований підступністю тих, хто донедавна на кожному розі галасував за збереження імперії, як панацеї від кінця світу, залякував і переконував, зваблюючи принадами «союзного раю», а в той же час готував кривавий переворот, складав списки нових жертв і ремонтував сталінські концтабори для легковірних, той голосуватиме проти Акта незалежності землі свої батьків, дідів і прадідів.

Якщо хтось із вас вірить, що у вас, ваших дітей і внуків ще достатньо сил, щоб зносити злидні, рабський страх, духовне зубожіння, сплюндрованість людської гідності і честі, осатанілі заколоти імперських верховних чиновників, Чорнобилі, Афганістани, Нагірні Карабахи, кров, танки, омони, мафію, мільярдні борги, штучні голодомори, концтабори, беззаконня, безправність, тобто все те, чого напрочуд щедро надбали за сімдесят років у «сонцесяйному союзі», той голосуватиме проти і тільки проти проголошеного вже Акта про незалежність України, бо воля і тільки незалежність може позбавити нас від усього цього.

Я щиро вірю, що за Акт незалежності України проголосує той, хто ще визнає себе за людину, за громадянина, хто за свободу і незалежність своїх дітей і внуків віднині і довіку. За Акт незалежності своєї Батьківщини проголосує той, хто не визнає себе рабом, хто не дозволить зодягти довічне ярмо собі і не дозволить вготувати подібну долю своїм співвітчизникам.

Хіба можна терпіти нестачу хліба, молока і м'яса на щедрій, родючій і найкращій у світі землі? Хіба можна задихатись на ланах цілющого колись краю? Хіба можна боятись вживати рибу і пити воду з сивого Дніпра? Хіба наші руки менш роботящі від інших? Хіба не здригнуться народи світу від нашого блюзнірства і жалюгідності, коли ми відмовимось від того, що нам по праву належить? Невже ми здатні збочити з того шляху, якого стільки вже здолали попри всіх віщувань, прокльонів, заклинань і погроз?

1 грудня стане нашою духовною голгофою, нашим прозрінням чи сліпотою. Тож хай вистачить нам сил і мудрості здолати страх і байдужість, скреснути з небуття, звестись у

політ, розправити плечі, підняти голову. Воскресайте ж, відроджуйтесь! Хай єднає нас Віра, Надія й Любов.

Могилей Г., Олександрійський район

Газета «Ленінський прапор». 30 листопада 1991 року

ЗА КОГО ВІДДАТИ СВІЙ ГОЛОС?

Наближається 1 грудня. Мабуть, кожний визначився, за кого голосувати. Хочеться і свою точку зору висловити з приводу виборів.

Нам весь час тлумачили, що всі кандидати, крім Кравчука, – колишні «тюремщики», не варті того, щоб за них голосувати. Ми підписувались у підтримку Кравчука. А коли прочитали в газеті програми тих «тюремщиків» та «бандер», то зрозуміли, що вони постійно боролись за вільну Україну, сиділи за це у в'язницях. Тепер ми зважили, що дійсно цим людям і бути Президентом, а Кравчук понад 35 років був комуністом і зрадив Комуністичну партію. Він 3 місяці побув демократом, хіба чекати від нього добро, коли він разом з Фокіним затягне нас знову в кабалу Росії, і у нас на Україні буде кровопролиття, таке як в Карабасі чи Осетії, тому що західні області будуть незадоволені, що ярий комуніст пересів з крісла в крісло.

Сокур М., Декусар В., жителі с. Панчезового Новомиргородського району

ФЕНОМЕН ЛЕВКА ЛУК'ЯНЕНКА

Л. Г. Лук'яненко застерігає нас від підписання з Москвою кабального договору, він – за договір на рівних началах. Крім того, хочеться сказати, що за шість років перебудови люди так зневірилися, що можна почути: «Усі претенденти м'яко стелять, хоча б твердо спати не довелось». Необ'єктивна преса розділила нас на «східняків» і «західняків». А останніх нам нічого боятися. Навпаки, необхідно забувати всі чвари, що були до цього у нас, бо не ми винні, а той несправедливий лад, що існував. Саме до цього закликає Л. Г. Лук'яненко. Бо той, хто знає його біографію, той упевнився в тому, що до правди він, як і Т. Г. Шевченко, йшов крізь тюрми і тортури, і його феномен – в незламності духу, силі волі, умінні послідовно і логічно прийти до Істини. А ця Істина – в незалежності України, де всі народи, які її населяють, житимуть в мирі, дружбі і злагоді. Щоб цього досягти, потрібно, щоб кожен працював за фахом, працював на себе, а значить, на державу: щоб він був справжнім господарем своєї долі.

Отже, годі голодоморів, безпідставних репресій, нових чорнобилів! Голосуймо за незалежну Україну.

Шульга В., Новомиргородський район

Газета «Червона зірка». 30 листопада 1991 року

НАРЕШТІ!

«Большое видится на расстоянии», – сказав поет. Але вже й нині, незалежно від часової відстані, зрозуміло всім: 1-го грудня 1991 року Україна перегорнула особливу сторінку своєї історії. І не лише Україна. Весь світ стежив за нами, розуміючи, що після українського референдуму з'являться нові політичні реалії.

Народилася нова європейська держава.

Коли пишуться ці рядки, ще не оголошено офіційні результати референдуму, але вже попередні цифри неспростовно свідчать: народ висловився за незалежність. У тому, що результат буде саме такий, думаю, не сумнівався ні американський президент Буш, який засвідчив готовність США визнати Україну як самостійну державу, ні Президент Горбачов,

який, погано приховуючи невдоволення, поспішив заявити, що незалежність України він не розцінюватиме як її вихід із Союзу (!). Тим більше, не сумнівалися в цьому мільйони громадян України, яким сама доля подарувала можливість своїми голосами визначити майбутнє нашої згорьованої землі.

На виборчих дільницях з самого ранку було людно – знову-таки, всупереч скептичним прогнозам (мовляв, скрута, економічні негаразди послаблять політичну активність виборців). Не сумніваюся, що думалося багатьом у цей час про дітей. Це ж для них обирається доля. Напередодні вони чули дома від своїх батьків: «Голосуватиму за Україну». Таке не забувається...

Дуже скоро нас (країну, представлену в ООН) визнає міжнародне співтовариство. Значить, відкриються нові можливості для економічного й культурного співробітництва з зарубіжними країнами. Вірю, що у світову цивілізацію Україна увійде без потрясінь, без міжнаціональних конфліктів. Мир і злагода – це наш золотий запас, який не може бути вимінаний ні на що.

Радість здобуття державності, свободи не має нічого спільного з ейфорією, наївною ілюзією, що все влаштується само по собі. Ні, буде ще нелегко. Сьогодні надзвичайно важливо, щоб вибір України правильно зрозуміли Росія, Білорусія, Азербайджан, республіки Азії. Особливо Росія. Нехай не підтвердяться цього разу слова В. Винниченка про те, що російська демократія закінчується на «українському питанні». Комплекс «старшого брата» перебороти в собі нелегко, але все одно зробити це треба. І не лукавити в політиці! Бо ж як зрозуміти російського Президента, який твердить, що Україна, увівши свою національну валюту, спричинить у Росії гіперінфляцію? Де ще та гривна, а от сам Єльцин уже відпустив ціни, збільшивши у кілька разів заробітну плату, внаслідок чого прикордонні з Росією українські області стали об'єктом підвищеного «ринкового» інтересу з боку сусідів.

Потрібне, отже, чесне співробітництво. Тим паче тепер, коли «центр» остаточно розвалюється. Президент СРСР, швидше всього, незабаром складе свої повноваження, адже берегти «єдине государство» йому не вдасться. Сталося те, що мало рано чи пізно статися: імперія розвалилася. Менші країни ефективніше розпоряджаються своєю долею – цю істину днями підтвердив у Москві Збігнев Бжезінський.

Давайте запам'ятаємо: Україна – це кожен із нас. Тож дай нам, Боже, в ці дні, місяці і роки мудрості і єдності. Все інше він нам уже дав.

Слава Україні!

Володимир Панченко, народний депутат України

КІРОВОГРАДЩИНА ЗРОБИЛА СВІЙ ВИБІР!

У голосуванні взяли участь 88,1 відсотка виборців; з них 93,9 підтвердили Акт проголошення незалежності України (за попередніми даними).

Кіровоград

Мабуть, кожна людина, залишаючи виборчу дільницю, порівнювала, як проходили нинішні вибори з не дуже давніми, коли ми в обстановці єдності і одностайності голосували за кандидатів непорушного блоку комуністів і безпартійних.

Тоді на виборах, які фактично виборами і не були, незрівнянно більше було урочистості. Але не тієї святої урочистості, яку створює сама атмосфера події, а зрежисованої можновладними постановниками. У парткомівських кабінетах заздалегідь визначали, який передовик виробництва проголосує першим, а який зробить на бюлетені «патріотичний напис». І, боронь Боже, було порушити затверджений наверху сценарій!

Років з десяти на всіх обласних ідеологічних нарадах, у доповідях таврували партійне керівництво одного із районів, у якому на одній із виборчих дільниць сталося всупереч сценарію надзвичайна подія – першим проголосував священик! У хід йшли

найцінніші визначення – від недоумкуватості до політичної короткозорості і потурання ідеологічній диверсії.

Тоді дільниці зустрічали громом бадьорих маршів, палахкотінням транспарантів, що славили мудру партію і її геніальних вождів.

Нині атмосфера була також урочиста. Але створювали її не мідь оркестрів і транспаранти, а важливість події. Адже виборці мали прийняти рішення, яке визначить долю українського народу.

...Виборча дільниця №944, що розмістилася у школі №9. Активність виборців висока. Вже на десяту ранку проголосувало більше 40 відсотків. Люди йдуть і йдуть. Здебільшого, сім'ями. Ось бабуся звертається до одного з присутніх:

– Недобачаю я, синку. Покажи, що викреслювати, аби за самостійну Україну?

Така ж картина і на виборчій дільниці №873, що розмістилася в кінотеатрі «Орбіта». Голосування проходило чітко. Лише одна заминка була. Один з виборців прожогом кинувся до голови комісії В. Цегульського:

– Я випадково викреслив у бюлетні рядки «Так, підтверджую». А я ж хочу проголосувати за незалежність України. Що робити?

Володимир Степанович порадився з членами комісії, розгублений виборець одержав ще один бюлетень, ще раз розписавшись у списках, а попередній бюлетень комісія визнала зіпсованим.

– Хочу померти українцем не лише за національністю батьків, – сказав, одержуючи бюлетень пенсіонер, колишній робітник «Червоної зірки» **Петро Данильченко**.

Один з присутніх на дільниці його поправив:

– Не померти, а жити українцем у незалежній державі.

Під цими словами могли б підписатися усі.

Ми, громадяни України, вперше обираємо Президента. Але не в останнє. Тож досвід нинішній стане в пригоді в майбутньому.

Від багатьох членів дільничних комісій чув думку, що окремі положення документів про вибори потребують уточнення. Зокрема, про порядок зняття кандидатури претендента на посаду Президента. Адже О. Ткаченко зняв її буквально напередодні виборів. А голосування почалося з 15 листопада. На багатьох дільницях були такі, що голосували достроково. Й цілком ймовірно, що хтось проголосував за нього. То як бути з таким бюлетенем – вважати його недійсним? Але чому?

Виборча дільниця № 945, що в нашому обласному центрі, одна з тих, де з раннього ранку відчувалося радісне піднесення багатьох кіровоградців, урочисте усвідомлення ними історичної ваги референдуму.

Спостереженнями за ходом його ділиться голова дільничної комісії **Валерій Фундовний**:

– Я не вперше працюю на виборах, але сьогодні ситуація особлива. Люди голосують дійсно з піднесенням, з радістю, відчувається, що всі вони прийшли сюди свідомо, а не за примусом у передчутті некомфортності від того, що вони не проголосують. Я сказав би, що поведінка людей показує: Україна прокинулася від багатьох років сну...

Про активність виборців – учасників референдуму і виборів Президента, я гадаю, красномовно свідчать ці цифри: на одинадцяту годину проголосувало вже понад 1500 чоловік, а всього у нас виборців 2360. Як бачимо, більше половини людей вже висловили своє ставлення до того, бути Україні суверенній, чи ні, і щодо кандидатур у Президенти її...

В приміщенні виборчої дільниці, а це середня школа №13, світло не тільки від широких вікон, а й від усміхнених лиць. Тихо грає музика, майорять веселковими барвами живі квіти. Біля виборчих урн – червоно-лазуровий та синьо-жовтий українські прапори.

В роки варварської компартійної ідеології одержав клеймо «націоналіста» за свою точку зору на питання української державності письменник **М. Смоленчук**. З якими почуттями прийшов він сьогодні на виборчу дільницю, до речі, не сам, а з малим онуком?

– Мені навіть важко говорити, – хвилюється Микола Кузьмович. – Це день, про який будуть складати пісні. Це – сторінка історії нашої України, яка ніколи не забудеться.

Україна давно дозріла до своєї незалежності. Знемагаючи, спливаючи кров'ю в боротьбі з іноземними поневолювачами, вона складала свої пісні і думи, плекала національний характер, калиною й житом квітчала свої поля. Історія України – то незліченна низка імен її синів і дочок, якими може гордитися будь-яка держава. Мудрих державних мужів є немало і зараз. Вони здатні очолити поступ нашого народу до світлого майбуття.

Я з хвилюванням згадую, наприклад, недавні теледебати кандидатів у Президенти України. Попри те, що всі вони дуже різні, вони засвідчують, що Україна сьогодні має не одного з тих, хто буде справжнім лідером нації.

Я привіз із собою на вибори онука: хай він запам'ятає цей день: від нього ми починаємо відлік новітньої історії України. Хай святиться ім'я України незалежної!..

Кіровоградські Черемушки, на одній з виборчих дільниць яких ми побували, давно обжиті. А ось мікрорайон вулиці Леоніда Попова має багато новоселів. Та й тут, відклавши свої недільні клопоти на потім, люди з раннього ранку направилися до виборчих дільниць.

Ось дев'ятсот тридцять п'ята. Це – середня школа №18. Заступник голови виборчої дільниці П. Гончаров з задоволенням розповідає про високу активність виборців мікрорайону. Референдум і вибори Президента України й тут проходять по-діловому, в атмосфері піднесеності. Багато хто з виборців прямо говорить, що прийшли вони для того, щоб проголосувати за незалежну Україну.

Ось як А. Гросулова. Бабусі Акуліні Василівні вже дев'яносто років. Але на цих виборах вона не стала чекати, доки приїдуть до неї додому агітатори з виборчою урною. Прийшла сама, щоб віддати голос за вільну державу Україну.

Тут же – й киянин **В. Бєлокін**.

– Перебуваю в гостях у приятеля, – говорить Володимир Валерійович. – Не знаю, чи встигну сьогодні додому, до столиці, то хочу гарантовано проголосувати тут. Звичайно, – за незалежність України!..

Як і на багатьох інших виборчих дільницях міста, тут довелось нам бачити інвалідів, котрі теж добиралися сюди самі, не очікуючи, доки їм привезуть додому виборчу урну. Людей вело прагнення якнайшвидше висловити свою волю: «Вільній Україні – бути!».

Мрії людей – про велике. А труднощі, які сьогодні завдають нам клопотів, – вони будуть перебореними, якщо станемо, нарешті, господарями й землі своєї, і своєї долі.

Олександрія

Небувалою раніше активністю людей відзначилися Всеукраїнський референдум та вибори Президента. В Олександрії біля багатьох виборчих дільниць о 7 годині ранку вже юрмилися виборці, які бажали першими виявити своє ставлення до Акта державної незалежності України.

Голова комісії дільниці №800, яка міститься у гуртожитку «Гірник», Анатолій Федін розповідає, що вранці довелось навіть влаштовувати чергу до кабін голосування. А до 11 години через дільницю пройшла третина занесених у списки.

Як голосували люди? Чи підтримали Акт проголошення незалежності України? Приміром, робітник малого державного підприємства «Механік» **Валерій Шуть** переконаний, що лише державність і незалежність дасть Україні можливість вийти у ряди цивілізованих і розвинутих країн світу.

«Саме в таких умовах відкриваються небачені раніше перспективи до праці, праці для себе, своїх дітей і майбутнього», – говорить Валерій. Разом з тим його схвилювали окремі висловлювання лідерів Центру і Росії про неможливість існування Союзу без України. «Чи не буде спроби влаштувати якийсь конфлікт, силою приєднати республіку до імперії?» – запитує Валерій Шуть і висловлює впевненість, що Україна не піддасться тиску.

Дільниця №794 міститься в адміністративному приміщенні виробничого об'єднання «Олександріявугілля». Тут також о 7 годині ранку людей було, як у черзі за дефіцитами. Голова комісії Віктор Скорик наголошує, що таку активність людей він спостерігає вперше за кілька років праці у виборчих органах. «Посудіть самі, – говорить В. Скорик, – близько 14 години свою волю виявили більше половини виборців».

А всього в Олександрії на 13 дільницях із 43 референдум і вибори Президента відбулися вже о 12 годині. Найвища активність спостерігалась у гірничих селищах Димитровому та Пантаївці. Про це повідомив спеціальний випуск передачі місцевого радіо.

Заступник голови виборчої комісії дільниці №789 **Улашбай Яшхібаєв** – узбек за національністю. Народився у Самарканді, навчався у Олександрії, тут одружився. Нині працює викладачем у педагогічному коледжі. Як ставиться він до ідеї незалежності України? Чи не бачить у цьому небезпеки відгородження від інших народів? На референдумі Улашбай підтримав Акт проголошення незалежності України, адже переконаний, що неможливо перервати стосунки між дружніми народами, тим більше – зашкодити економічним зв'язкам. Він висловлює впевненість, що протягом 3-4 років Україна подолає труднощі, перебудує своє господарство. Щодо національного тиску – за кілька років проживання в Олександрії він жодного разу не відчував цього.

Протягом всього дня з гучномовців на вулицях міста лунали українські народні пісні. Олександрійці приходили на виборчі дільниці святково одягнені, не приховували поглядів. Видно було, що люди повірили у свої сили, у щасливе майбутнє своєї Батьківщини.

Знам'янка

Дільниця № 770. Околична залізнична Знам'янка. Колись вулиці тут так і називалися: Перша Робоча, Третя Робоча, Перша Паркова, Друга Паркова. Парки не ті, де алейки і фонтани, а залізничні прибуття, відправлення, сортування. Робочий люд – основний «контингент» виборців. Начальства мало. Зате багато пенсіонерів.

Ганна Козловська. Ровесниця революції, 35 років трудового стажу. До війни працювала в колгоспі, потім – санітаркою:

– Усе життя, скільки й пам'ятаю себе, чула: житимем краще, треба тільки трохи потерпіти. Так усе життя й терпіла, а чого дождалася? Зарплату мала найменшу, і пенсію маю мінімальну. От кажуть: у незалежній Україні буде краще жити. Років, кажуть, через 5 уже й буде краще. Не знаю. Може, й буде. Та чи побачу я те нове життя? Хотілося б. Голосувала ж за нього...

Анастасія Скалько, 71 рік, працює сторожем:

– І чоловік мій працює сторожем. Одержуємо по 85 карбованців пенсії та по 200 – зарплати. І все йде на ринок. У магазинах таким, як ми, до прилавка не підступитися. А на ринку все дороге. На продукти ще сяк-так вистачає, а взувачку вже й не купиш. То я оце голосувала за незалежну Україну, надію маю, що вона забезпечить своїм громадянам пристойне життя.

Катерина Качал, 68 років, учителька-пенсіонерка:

– Ці вибори мені подобаються. Є з кого вибирати. Не так, як було раніше, – одна лиш назва, що вибори. Оце сказала, і подумала: а це ж уперше я не боюся казати правду. Я працювала в сільській школі. Важко жилося. І було це не в якійсь пустелі, а в центрі України, на багатющих землях... Тепер я голосую за незалежну Україну, і жду спокою – щоб не було міжнаціональної ворожнечі, щоб цінували людину по праці і по совісті, а не за посадою.

Іван Зосимов. Працював столярем у вагонному депо, має 35 років трудового стажу:

– Взяти такі держави, як Франція, Японія, Англія чи які інші – вони по території менші, ніж Україна. І нічого, живуть, і все мають. Так і ми проживемо. У нас на Україні все є, навіть золото. А яка земля! Аби лиш було спокійно, мирно та щоб по-розумному розпоряджатися тим, що маємо. Україна одним лиш садівництвом – і то може прожити і з іншими торгувати. Так що я голосую за незалежну Україну. Ми з дружиною виховуємо внучку-сироту, я столярую людям на замовлення, бо на пенсію не проживеш. Віриться, що в нашої дівчинки життя буде краще, ніж у нас.

Хоч було ще досить рано, на дільницю йшли і йшли виборці. «Не сплять сьогодні люди», – промовив хтось. «Так, скільки ж можна спати. Народ проснувся», – сказав у відповідь черговий міліціонер. Усі з повагою глянули на нього.

Гайворон

Більшість виборців Гайворонської виборчої дільниці №66 – трудівники підприємств підвідділу залізниці. Прийшовши вранці до клубу імені Воровського, де розташована дільниця, вони й не підозрювали, наскільки неспокійною була попередня ніч для тих, хто тут чергував.

А причина неспокою полягала в тому, що всупереч Закону про вибори іще звечора на кам'яних колонах біля входу до клубу, на дверях хтось наполегливо наклеював агітаційні листівки з портретами кандидатів у президенти – то Чорновола, то Кравчука, то Гриньова... Чергові ледь встигали зривати листівки. І так тривало майже до ранку.

– А зараз усе в порядку, – розповів член дільничної виборчої комісії Віктор Кавка.

Підходжу до тих, хто вже проголосував, цікавлюся їх вибором.

– Я проголосував за незалежну Україну, бо тільки в її державності бачу вихід із економічного тупика, у який загнав наш народ тоталітарний Союз, – розповідає акумуляторник тепловозного депо «Гайворон» **Віктор Остриковський**. – Якщо будемо господарями на нашій землі, то швидше наведемо лад у всьому.

– Я теж проголосувала за незалежну Україну, бо в її самостійності – гарантія відродження національної культури, духовності народу, – ділиться думкою вчителька **Марія Горбатюк**.

– Нам надано виключний шанс здійснити споконвічну мрію народу України – стати незалежним, – говорить майстер тепловозремонтного заводу **Віктор Копачинський**. – То хіба міг я голосувати проти волі народу?

Та були й інші думки.

– Акт про незалежність не схвалюю, – каже пенсіонер **Павло Черкасов**. – Думаю, що розвалу СРСР допустити не можна.

Вчора вранці я поцікавився на дільниці результатами участі виборців у референдумі і виборах Президента.

– Дуже хвилювалася, та вже все позаду, і з радістю можу сказати, що переживала даремно, – розповідає голова дільничної виборчої комісії **Валентина Волощук**. – Понад 90 відсотків наших виборців підтвердили Акт проголошення незалежності України. Серед кандидатів у Президенти найбільше голосів набрав Леонід Кравчук.

Гайворонці на мітингу в Кіровограді.
Із книги Василя Бондаря «Рух. Початок»

Новгородка

Майже 93 відсотки виборців Новгородківського району, що взяли участь у референдумі, сказали «так» незалежній Україні.

Вже на дванадцяту годину дня на виборчій дільниці № 391 побувало дві третини виборців. Колишні однокласники **Віктор Дем'яненко** і **Володимир Кириков** голосують вперше. Сьогодні їм випала велика честь – вирішувати долю своєї держави.

– Ми за вільну Україну, – говорять хлопці. – Незабаром нам в армію, служитимемо уже в незалежній державі.

Всією сім'єю прийшли на виборчу дільницю лікарі Совенки, щоб підтвердити Акт незалежності України.

– З самого ранку дуже людно, – говорить голова дільничної виборчої комісії **Василь Шакула**, – жодного року не пам'ятаю, щоб за бюлетенями стояли черги. А ще дуже помітне піднесення людей.

Були й такі, хто напередодні голосування ще не визначився у своєму виборі. Але таких – одиниці.

Свято відбулося. І збулася народна воля: бути Україні незалежною.

Долинська

Всі 220 виборців села Новосавицького прийшли на виборчу дільницю і проголосували за незалежну Україну. Це найвищий показник у Долинському районі.

Високою активністю відзначилися виборці Долинської міської дільниці № 189. Дев'яносто дев'ять відсотків виборців сказали «так» самостійній, вільній Україні.

Всього по району взяли участь у голосуванні 90,8 процента виборців, з них підтвердили Акт незалежності України 95,3.

Жителі Долинської голосують на виборчій дільниці № 178 1 грудня 1991 р.

Із фондів Державного архіву Кіровоградської області

Мала Виска

Щойно зібрався писати звіт про референдум та вибори Президента України і увімкнув телевізор, першу програму Центрального телебачення. Там почув таке, що, як кажуть, ні в які ворота не лізе.

Виявляється (за словами милої дикторки), що на Україні у голосуванні взяло участь дві третини виборців, до того ж в основному у західних областях.

— Де ж я живу, — подумав. — Хіба не в центрі України?

У неділю побував на кількох виборчих дільницях райцентру та в селі Кіровці. На власні очі побачив, як дружно йшли люди до урн. Навіть черги перед кабінами утворювались. Бачив їхні усміхнені обличчя. Чув, що голосуватимуть за незалежність України.

У тій же Кіровці у виборах взяло участь все доросле населення. 98 відсотків виборців підтвердили Акт проголошення незалежності України.

Високі цифри і в цілому по району. На дільниці прийшло 91,5 відсотка виборців з них понад 97 відсотків сказали «так» незалежності України.

З кандидатів у Президенти найбільшу кількість голосів зібрали Л. Кравчук та В. Чорновіл.

То кого ж дурите, шановні московські колеги?

Газета «Народне слово». 3 грудня 1991 року

ПІДСУМКИ			
ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ТА ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ			
Підсумки виборів Президента України в цілому по області:			
Кількість громадян, внесених до списків виборців			— 924050
Кількість громадян, які одержали виборчі бюлетені			— 815087
Кількість громадян, які взяли участь у голосуванні			— 813658
Прізвища, імена, по батькові кандидатів у Президенти України	Кількість голосів, поданих за кандидата в Президенти	Кількість голосів, поданих проти кандидата в Президенти	
Гриньов Володимир Борисович	13511	783179	
Кравчук Леонід Макарович	608397	188293	
Лук'яненко Левко Григорович	28825	767865	
Табурянський Леопольд Іванович	4493	792197	
Чорновіл В'ячеслав Максимович	126495	670195	
Юхновський Ігор Рафаїлович	8633	788057	
Кількість бюлетенів, визнаних недійсними			— 16968.
Результати голосування на Всеукраїнському референдумі в цілому по області:			
Загальна кількість громадян, які мають право брати участь у Всеукраїнському референдумі			— 924050
Кількість громадян, які одержали бюлетені			— 815097
Кількість громадян, які взяли участь у голосуванні			— 813833
Кількість громадян, які відповіли «Так, підтверджую»			— 764053
Кількість громадян, які відповіли «Ні, не підтверджую»			— 35613
Кількість бюлетенів, визнаних недійсними			— 14167
Окружна виборча комісія по виборах Президента України та з Всеукраїнського референдуму.			

Підсумки виборів Президента України та всеукраїнського референдуму на Кіровоградщині.
Із газети «Народне слово», 4 грудня 1991 року

БУВ ДОЛЕНОСНИМ ДЕНЬ

Перше грудня було надзвичайним, доленосним днем в історії України. Вирішувалося оте гамлетівське питання: бути чи не бути? Україна, як висловлюються політики, «бархатним» шляхом здобувала волю.

Із сьомої години ранку на 43 виборчі дільниці району йшли люди. Так о пів на дев'яту на міській виборчій дільниці №3, котра розташувалася в приміщенні ремонтно-транспортного підприємства, було настільки людно, що за виборчими і бюлетенями з питань референдуму вишикувалися черги.

За попередніми даними, активно пройшли Всеукраїнський референдум та вибори Президента і в селах району. Ось біля виборчої урни телятниця радгоспу «Червоний землероб» **В. М. Доніка**.

– За національністю я молдованка, – сказала Віра Михайлівна, – але українська Вереміївка стала рідним мені селом. Тому віддаю свій голос за незалежну Україну.

Різноробочий цього ж радгоспу **І. М. Панібратець** теж із упевненістю сказав: «Віддаю свій голос за самостійну Україну. А Президентом її хотів би бачити Леопольда Табурянського. Він – непримиренний борець проти мафії. А її і в нашому районі, нехай і невеликому розмасі, але вистачає...»

У селі Чарівному виборча дільниця розмістилася в Будинку культури. Майже 600 осіб мали взяти участь у референдумі та виборах Президента. І близько одинадцятої години дня біля виборчих урн побувало близько 80 процентів виборців.

Сім'я Лисенків (на знімку) віддала свої голоси за національну незалежність, а Президентом вона б хотіла бачити Л. М. Кравчука.

Молоді жителі цього села **Ірина Тарутіна** та **Вадим Василенко** впевнено сказали: «Ми – за В'ячеслава Чорновола і, звичайно ж, за вільну Україну...».

Покидаючи виборчі дільниці, вірилось, що цей доленосний перший день календарної зими принесе весняний розквіт нашої українській землі.

Явір М., Спасов І., Бобринецький район

Газета «Честь хлібороба». 3 грудня 1991 року

ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ

Людно було 1 грудня на Новопразькій виборчій дільниці № 581. Люди протягом дня йшли сюди, щоб взяти участь у виборах Президента України та республіканському референдумі.

Наш кореспондент В. Соколов побував на дільниці і попросив кількох новопразьців розповісти, як вони голосували, кому з кандидатів у Президенти віддали перевагу.

Рудий Тимофій Михайлович – ветеран війни і праці. Я йшов на виборчу дільницю переконаний, що незалежність України є передумовою підвищення рівня життя народу. Із засобів масової інформації знаю, що Україна сьогодні займає перше місце в Європі по видобутку залізної руди, виробництву чавуну, сталі, мінеральних добрив, виробництву тракторів, цукру. На жаль, економічна політика протягом десятиріч формувалась без урахування потреб та інтересів українців. Всього того багатства в результаті політики Центру ми не мали. Я впевнений, що голосуючи за незалежність України, голосував за створення таких умов життя та праці, які б відповідали гідності людини...

Ситник Віталій Миколайович – головний інженер району електричних сіток. Я хочу бачити нашу незалежну Україну цивілізованою країною світового рівня. Але її авторитет у світі значною мірою буде залежати від того, як живуть у ній люди.

Вважаю, що перехід у власність всього виробничого потенціалу суверенній Україні зміцнить її економіку. Тому під час референдуму я сказав «так»...

Левандовська Віра Степанівна – диспетчер ремонтно-транспортного підприємства. 1 грудня я стала учасником великої історичної події – всеукраїнського референдуму і виборів Президента. Я, як і більшість моїх земляків, з якими довелось говорити, за незалежну Україну...

Олександрійський район

Газета «Сільський вісник». 3 грудня 1991 року

ВЛАСІВКА ГОЛОСУЄ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

На виборчу дільницю № 844, що розташувалася у робітничому селищі Власівці, я завітав перед самим початком голосування. Але вже на 7 годину ранку сюди завітали перші виборці.

Прибрана в українських народних традиціях виборча дільниця справила на присутніх певний святковий, урочистий настрій.

– Сьогодні у нас історичний день, – звернувся до членів комісії і перших виборців Іван Федорович Гирич, голова виборчої комісії. – Вирішується доля не тільки України, а і всього її народу. Тож проголосуємо за її незалежність, за вільне майбутнє наших дітей.

Першим отримує виборчі бюлетені колишній слюсар головного заводу акціонерного об'єднання «Дніпроенергобудпром», а нині пенсіонер **Василь Юрійович Микулець**:

– Голосував за незалежність. Тільки будучи вільним, наш народ зможе вивести Україну з кризи. А майбутнім Президентом бачу Л. М. Кравчука, політика досвідченого, авторитетного.

А ось думка такеджника заводу конструкцій швидкокомтованих споруд **Михайла Шевченка**:

– Мені здається, що питання про незалежність на день голосування було знято для кожного з нас. За яку ж Україну голосуватимемо, як не за вільну, суверенну державу? Також вирішив для себе, кого хочу бачити Президентом нової України. Проголосував за В. М. Чорновола.

В шерензі перших за незалежність рідної України проголосували сестри-пенсіонери Тетяна та Марія Самусенки, домогосподарка Інна Волошина, подружжя ветеранів праці Лариса Іванівна та Іван Якович Олефіри та інші.

Результати виборів прокоментував голова виконкому Власівської селищної Ради народних депутатів **А. Г. Бабаченко**:

– У робітничому селищі Власівці вибори пройшли при високій активності трудящих. 89 відсотків виборців виконали свій громадянський обов'язок. Більшістю голосів люди підтвердили Акт незалежності України, що був проголошений Верховною Радою України.

Більшість голосів на посаду Президента набрав Л. М. Кравчук, на другому місці – В. М. Чорновіл, а решта голосів розподілилася між іншими чотирма кандидатами.

Неділя О., Світловодський район

Газета «Наддніпрянська правда». 3 грудня 1991 року

«ДОРОСТИ ДО ЗАВТРА!..»

Всенародний український референдум на підтвердження Акта про державну незалежність України з його клопотами й хвилюванням, з його багаточисельними й розмаїтими пристрастями таки позаду!

Попереду... Що у нас попереду, коли від 1 грудня 1991 року Україна – друга за розміром колишня союзна республіка колишнього вже Союзу Радянських Соціалістичних

всенародним голосуванням, абсолютною більшістю голосів ствердила свою волю – бути незалежною країною?

Яким бачиться майбутнє України її синам і донькам? Саме це – тема наших сьогоднішніх експрес-інтерв'ю, з яких, як, певне, вже помітили наші читачі, ми представляємо точку зору найрізноманітніших верств населення, людей різних поглядів і національностей.

Свої запитання до них кореспондент побудував так:

1. Як зустріли ви підсумки референдуму 1 грудня?
2. Чи бачиться вам швидкий шлях виходу нашого суспільства з кризи?
3. Яке завдання для нас усіх сьогодні – найголовніше?

I. Бамбуяк, юрист:

1. Підсумки українського референдуму я зустрів так, як і, напевне, більшість наших людей: як мрію, що збулася.

Результати референдуму на підтримку Акта про державну незалежність України настільки промовисті, що й коментувати їх важко. Люди України, діти України – всі як один – сказали в один голос про свій вибір. Свою волю жити і працювати в суверенній державі, бути господарями на своїй землі.

Знаєте, ми навкруг багато, довго говорили: «Народ, народ»... Ось саме в таку хвилину, як після оголошення підсумків референдуму, і відчуваєш, що народ – це не якесь абстрактне поняття, не просто багато людей. Народ – це ми! Це – одне ціле!..

2. Якщо оглянутися навколо, то побачимо, що змін у нашому житті з проголошенням нашої державності не настало. І це закономірно. І справа тут не в тому, що від 1 грудня минуло всього кілька днів.

Незалежність – це не скринька з товарами, з грошима. Це – інструмент для побудови нового життя. Ми повинні використати його якнайкраще.

Думаю, будуть у нас невдовзі зрушення на краще і в економіці, і в політиці. Правда, дехто з «москвичів» робить кислий вираз обличчя... Але то – їхня справа! Що нам до того?!

3. З кризи виходити треба в такій же єдності, в якій ми проголосували за незалежність України. Слід використати старі економічні зв'язки з колишніми республіками СРСР. Правда, зараз усі вимагають від України продукти. Буває, зібрати їх для бартерних поставок дуже важко. То, може, ширше відкрити ворота для інофірм?

Словом, уряд незалежної України мусить думати сім разів... Але робити це треба швидко.

Першочергових завдань дуже багато!

Н. Ізюменко, тренер:

1. Прекрасно, що весь народ України ствердив її незалежність! Референдум, по моєму, тісно згуртував народ України.

На жаль, відчутних економічних змін поки що в нашому житті немає. Втім, це – не трагедія; не все зразу робиться!

Я – оптимістка, вірю, що без боротьби немає перемоги. Якби не вірила в те, що саме незалежна Україна подарує нам справжню радість життя, я б не голосувала 1 грудня на підтримку Акта.

2. Як швидко вийти з кризи? Я не знаю.

3. Дуже багато ми втратили за останні роки. Здоров'я наших дітей втрачаємо: перенавантажені в школі, харчуються не регулярно, харчування і їхнє й наше – далеко від раціонального.

Я спортсменка, і вірю, й знаю, що спорт може зробити багато для людини в суспільстві. Ви знаєте, наприклад, досвід колишньої НДР?.. Ми на спорті, як і раніше, економимо. А потік відеопродукції з Заходу засвідчує: спорт у них – це сила, здоров'я, засіб самоутвердження, нарешті.

Треба знаходити кошти! Здорова людина – здорове суспільство.

В. Олексієнко, мати двох дітей:

1. Всенародна підтримка Акта про незалежність на Україні – це надія на краще життя! Це свято, за яким – дуже багато роботи!

Сподіваюся, наш уряд, наші господарські структури використають проголошення незалежності України як держави не в останню чергу для того, щоб потурбуватися про добробут народу.

Ось моя старша донечка, а син – меншенький. Білизна дитяча коштує на базарі скільки, що... А дитяче харчування?!

І після всіх підвищень зарплат чесна людина дуже «жирно» не заживе. То думаю, що тепер – ми вже на вірному шляху!

Треба господарювати нам тепер так, щоб кожен пам'ятав: трудиться він на себе, на свою державу, на свій народ.

2. Я не очікую швидкого поліпшення життя. Напевне, років через 5 проти сьогоднішнього дня на Україні буде набагато краще жити.

3. Завдань багато, але думаю, в першу чергу треба потурбуватися про порядок на виробництві, дисципліну.

Духовність людини треба підносити! Обов'язково! Ми розгубили багато ідеалів – нехай не всі вони були варті бути ідеалами, але вони – були...

О. Непоменко, бізнесмен:

1. Скажу коротко: зустрів з невимовною радістю.

2. Голосуючи за незалежну Україну, я голосував за віру в краще життя для всіх нас. Зрозуміло, що воно не настане прямо сьогодні, та віднині ми вже – незалежні. Ми засвідчили своє прагнення і готовність свою все робити так, щоб жити красиво, щасливо. Віра в те, що ми на своєму шляху, є: на Україні є вже деякі закони, якими ми обігнали, скажімо, Росію. Нове економічне мислення йде вслід за політичним. Коли настане рай на Україні? Тоді, коли будемо трудитись так добре, як добре хочемо жити. Ми самі собі господарі...

В. Шило, голова громадського молодіжного об'єднання «Атма»:

1. З приємністю, з задоволенням дізналася про підсумки референдуму, вони дійсно, вражаючі, як назвав їх Президент США Дж. Буш.

2. Після 1 грудня ковбаси в магазинах, на жаль, не подешевшали. Товару не додалося. Швидко тільки казка мовиться, та не швидко діло робиться.

Але вибір незалежності – це шлях до світла в кінці тунелю.

3. Треба рятувати нашу духовність. Резерви її у нашого народу, який обрав незалежність, невичерпні. І все ж, давайте бити в дзвони, нагадувати людині, що вона – Людина!

Активнішають розмови про нові форми навчання і освіти дітей, створення гімназій. Підтримаймо їх! Це – наше майбутнє. Кілька наших поколінь, попри всі наші досягнення, жили у відриві від світової культури, загальнолюдської цивілізації. Час наздоганяти.

Багато може зробити тут молодь. Наше об'єднання намагається запроваджувати в дитсадках вивчення іноземних мов. Хочемо підтримати молодих поетів, художників, музикантів – видавати за наш кошт їхні твори. Для цього мусимо успішно вести бізнес.

Словом, усім треба чесно (і обов'язково – творчо!) працювати. Мабуть, ми всі заробили таке життя, яким нині живемо...

Мусимо дорости до завтра! Зорі для нас ніхто не засвітить. Ми можемо і повинні зробити все самі. Ми – незалежна Україна!..

м. Кіровоград

Газета «Народне слово». 7 грудня 1991 року

ЧОМУ Я ВІРЮ В ЧУДО?

Роки Незалежності – це фактично половина мого життя. Чому тоді, будучи ще зовсім молодими, ми, перші рухівці, кинули виклик тодішній системі і пішли проти неї? Не маючи жодного досвіду, абсолютно ніяких ресурсів (усе робилося власним коштом і своїми силами), більше того, навіть погано уявляючи, якій потузі ми збираємось протистояти.

Нам про це оперативно нагадав тодішній секретар міськкому Компартії Валерій Мішура (пізніше став народним депутатом України і редактором газети «Комуніст»), скликавши на початку червня 1989 року по суті рухівські збори у редакції газети «Молодий комунар» (так вийшло, що Рух в нашій області зародився саме в журналістському середовищі). Він кілька годин пояснював нам, що всі наші зусилля марні, все, що треба, зробить партія, а якщо ми будемо впертися, то у держави врешті-решт є танки й автомати. Остання фраза про танки й автомати дослівна і сказана була, вочевидь, для того, щоб настрахати. Але ми були настільки наївні і так вірили у свою правоту, що ця розмова викликала не страх, а огиду, так, наче торкнувся до чогось слизького і бридкого. Такі розмови могли спричинити певне моральне пригнічення, але зупинити хвилю національного піднесення, яка наростала в країні, вони не могли.

Знову ж – звідки вона бралася на тому буквально випаленому десятиліттями комуністичної ідеології (не кажучи про століття імперської) полі? Пригадую, як 22 травня 1989 року біля пам'ятника Тарасові Шевченку у Києві на мітингу, де була присутня і тодішня влада (Марія Орлик, Леонід Кравчук, це був початок всеукраїнського шевченківського свята «У сім'ї вольний, новий...», яке пізніше проводитиметься щороку в іншій області, у 2005 році воно побувало і у нас) над натовпом раптом зринув жовто-блакитний прапор і який захват це викликало. Офіційні промовці десь відступили на другий план, якась дитина (це був саме дитячий голос!) виразно, з надривом читала «Розриту могилу» Шевченка і сотні людей буквально не могли стримати ридання. Це було щось неймовірне. Десь у космосі відкривалася нова дорога для України, але, щоб це сталося, щоб виник такий резонанс, у людських серцях мала бути та енергія, яка, всупереч усьому, як виявилось, залишалась не вбитою.

Якби у комп'ютерну програму ввести сухі об'єктивні дані тодішнього стану речей (з одного боку величезний СРСР, хоч і підточений власною брехнею та економічною неефективністю, з іншого – купка наївних романтиків, які від руки переписують листівки, самі розносять їх по поштових скриньках і говорять про самостійну державу Україна), машина видала б однозначну відповідь: такого бути не може. Але воно сталось.

Не злічити, скільки разів доводилось чути докори, що ви, мовляв, як дурники, боролися за мову, символіку, національну історію, а майно, економіку захопили ті, хто й розпочав активний грабунок країни. Збоку це, мабуть, і має такий вигляд. Але сьогодні, після стількох подій, що відбулись за ці чверть століття, можна з певністю сказати: держава, країна – це не майно у першу чергу, а той культурний, енергетичний простір, який вона займає. Яюсь, уже, на жаль, покійний отець Олексій, тодішній настоятель храму святого Володимира УАПЦ в нашому місті, сказав мені у інтерв'ю таку фразу: «Усе матеріальне народжується насамперед у духовному світі». Це дуже точно, але й дуже непросто для пострадянської свідомості, сформованій на марксівській теорії базису і надбудови. А все, виявляється, навпаки. Які уявлення про власну державу, країну є у свідомості більшості (тут уже ніякі наївні романтики не допоможуть!) народу, такою вона

й буде. Яким наш народ вийшов з СРСР? Заляканим (по своїй мамі, родичах та сусідах знаю), патерналістськи налаштованим, звиклим, що усе вирішує держава, а у неї, за найменшої можливості, не просто можна, а обов'язково треба (!) щось украсти. Один дядько казав: «Якщо нема у колгоспі що украсти, то я хоч картуза покладу під руку, аби було відчуття, що щось несемо додому». Хтось ніс відро жому чи гайку із заводу, ну, а кмітливіші та розворотливіші крали цілими заводами та галузями.

Знову ж, багато розмов ведеться, що під час агітації перед референдумом про державну незалежність розповсюджувались листівки, де вказувалось, які переваги й багатства має Україна, – обдурили, мовляв, народ. Нічого подібного! Усе, що там вказано, правда і цифри на той час були реальні. Тільки, на жаль, не мала Україна тієї управлінської еліти, яка могла б з користю для народу всім тим розпорядитися. Хто був і, значною мірою, й досі залишається при владі? Пристосуванці, лицеміри, користолобці, інтригани, ті, хто добре уміє вибудовувати схеми для власного збагачення. У душах і серцях цих людей така духовна сутність, як Україна, навіть не ночувала.

Думаю, багатьох вражають ті поклади готівки, золота, коштовностей, які останнім часом вилучають правоохоронці у посадовців різних, часто не найвищих рівнів. Ось на що працювали ті можливості, що їх отримала Україна. А це ж – тільки малесенька частка, те, що нам покажуть по телевізору. Це навіть не айсберг, а в мільйон разів zdeформована його модель, коли на поверхні тільки краєчок, а під водою – величезний обшир. Свідома свого завдання та покликання, грамотна національна еліта перетворила б ті можливості у розвинуті технології та добробут народу, пострадянська ж, без Вітчизни і рідної мови, втілила їх у власні скарби. Яскравий приклад матеріалістичного комуністичного мислення.

Біда ще й у тому, що й досі дуже велика кількість людей (запитайте своїх кумів, родичів, сусідів), аби мали відповідні можливості, поводитися б так само. Але ж такі люди й найголосніше кричать, що їм погано живеться, що вони нікому і нічому не вірять, а про якусь Україну, то не хочуть і чути. Мене страшенно вразила розповідь одного ізраїльтянина, який у перші роки їхньої держави приїхав, аби будувати її. Мова ідиш була фактично мертвою, дві тисячі років до цього нею не користувалися, тож дуже мало людей її знали. І хоч державу Ізраїль підтримувало світове єврейство, але на той час ще навколо панувала бідність. Автор розповіді влаштувався на роботу на якийсь завод і вперто користувався тільки мовою, яка потім і стала основою держави. На заводі, де він працював, сталася аварія, але він не кинувся її ліквідувати аж доти, доки до нього не звернулися мовою ідиш, вдаючи, що не розуміє інших мов. За це його вигнали з роботи. Але сьогодні є багата, цивілізована, технологічно розвинена держава Ізраїль. Не в останню чергу завдяки тому, що там була і є достатня кількість людей, для яких духовні цінності нації понад усе. Порівняйте це із нашим розповсюдженим: «Какая різниця, на каком язике гаварить?» Ось вам відповідь на всі питання. Усе матеріальне насамперед народжується у духовному світі.

А де ж чудо, у яке можна вірити? Крім здобуття Незалежності, таким чудом були для мене перемоги обох Майданів. Знову ж – уся сила і нібито об'єктивні чинники не на нашому боці, але українське прагнення правди, власної гідності і національної постави перемагало. І нехай у тодішнього президента Віктора Ющенка сьогодні кидають не просто каміння – цілі брили, але його вклад у ствердження української історії, національних духовних цінностей стає помітніший із часом. Він зробив те, що йому дозволяла власна і наша свідомість. Більшими були надії і на нинішнього президента. Добре, якщо він стане проміжною фігурою між вчорашньою елітою і тою, яка врешті

РОЗДІЛ II. «ЦЕ ДЕНЬ, ПРО ЯКИЙ БУДУТЬ СКЛАДАТИ ПІСНІ...».

Ставлення жителів Кіровоградщини до проголошення незалежності України

розумітиме, що зроблене на користь народу, нації обернеться для них набагато більшими перевагами, ніж украдене для власних підземних комор.

Сподіватися на це дає підставу поява дедалі більшої кількості небайдужих і жертвних людей, для яких Україна вже не абстрактне й чуже поняття. Як не гірко це усвідомлювати, але багатьох спонукала до цього війна з Росією. Ця країна – наш найбільший і одвічний ворог, і її дії останніх років – концентрована, що формувалася століттями, нелюбов до нашого сонячного менталітету, європейської історії та щирої національної душі. Безмірно жаль кожного, хто гине (мало не щодня!) у цьому протистоянні за незалежність України. Це наші кровиночки, частинки нашого материка. Але саме тому їхні жертви не можуть стати даремними. Саме душі тих, хто не відступився і в попередні століття та десятиліття відстоював Україну хай у слові, у творі, у чесному вчинку, у твердості духу, як тепер у бою, поєднуючись із тим світлом, яке сяяло, чи бодай жевріло у наших серцях і відкривало ті нові шляхи у космосі для України. Без них не було б нашої Незалежності.

І тому для мене сьогодні найгірше – не вірити, у свою країну, у свій народ, у себе, врешті-решт. Більше того, мені здається, що ми на порозі якогось переходу у кращу якість власного розвитку. Реалістам, які, знову ж, враховують тільки об'єктивні чинники, таке припущення може здатися благодущним маренням. Але ніхто й не каже, що це станеться через тиждень, через місяць чи рік. Погляньте навколо – чим більше людей небайдужих, для яких дорога Україна, тим швидше це станеться. І навпаки. Ключ від чуда в серці кожного з нас.

Світлана Орел, м. Кропивницький

РОЗДІЛ III.

ШЛЯХ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ.

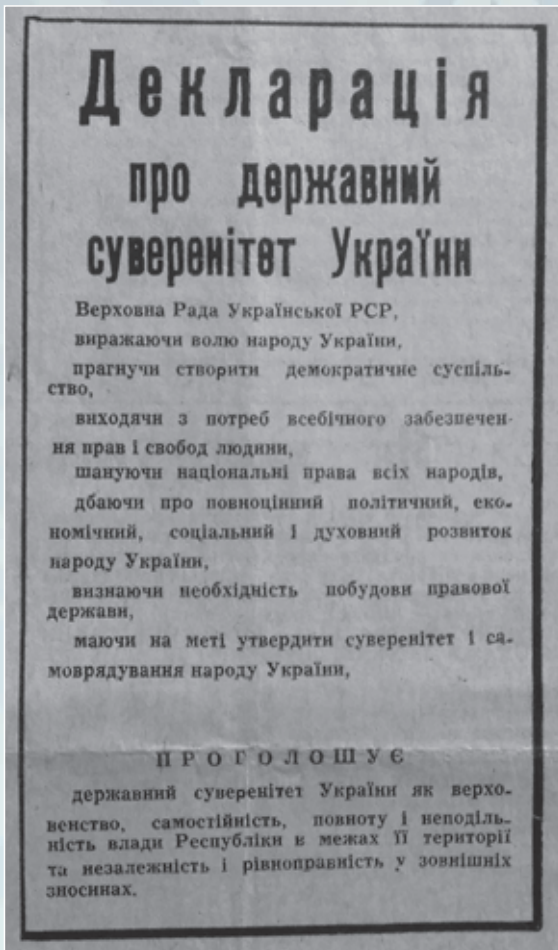
ПЕРШЕ ГРУДНЯ – ВІКОПОМНИЙ ДЕНЬ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Допис про проведення велелюдного мітингу на стадіоні заводу АРЗ на підтримку демократичних сил Кіровоградщини, м. Кіровоград. 18 лютого 1990 р.
Із «Вечірньої газети» (м. Кіровоград), 15 лютого 1991 року

Мітинг на стадіоні заводу АРЗ, м. Кіровоград. Лютий 1990 р.
Із приватного архіву родини Бондарів

Декларація про державний суверенітет України.
Із газети «Сільський вісник» (Олександрійський район), 16 липня 1991 року

Декларація про державний суверенітет України,
прийнята Верховною Радою УРСР 16 липня 1990 р.
Із газети «Кіровоградська правда», 17 липня 1990 року

ЗУСТРІЛИСЯ ДУМКИ...

Непередодні свята ми просили читачів відгукнутися. Шкода, але багатьом людям подивитися на День незалежності, на проголошений суверенітет ясним, словесним надії очима заважають або інші класні нестатки, або ідейне протистояння. Ідеї завжди були і будуть. Вони когось андаються кращим, когось гіршим, і навіть незалежність України дуже багато людей бачать по-різному. І різниця ця зводиться, власне, до одного: **ЧИМ ЦЕ ЗАКІНЧИТЬСЯ, У ЯКОМУ СУСПІЛЬСТВІ МИ ЖИТИМЕМО!**

М. С. ГУРІН, Кіровоград. Подзвонив вам, щоб висловитися взагалі щодо становища на Україні. Я вважаю, що сьогодні ніхто народ не слухав. Трудяця людина невдоволена. Вона пригнічена і прикривена, і справе навіть не в цінах — справа в тому, що часна праця у нас не в ціні. Так само, між іншим, як ми ветерани, у демократів, які кажуть, що вони зважають волю народу. Ім, бачте, ближчі хлопці з ОУН-УПА. Взагалі, я думаю: весь цивілізований світ відвернувся і відвертається від тих, хто запламував себе за яками з гітаризмом, а у нас не соромляться навіть народні депутати виступати за реабілітацію бандерівщини.

Я особисто вважаю, що відрама України від Союзу обернеться для нас великим лихом: прагнимо безроздільно ті, хто сьогодні підносить фашистських посліпак. Тому я за нашу незалежність, але таку, яка була б справді на користь народу, людей, які своєю працею створюють багатства України.

Л. З. УМАНСЬКА, Кіровоград. З приводу чого свято! Який суверенітет, де ми його бачимо! Ще одну брехню святкувати! У чому видно свободу!

М. Є. КОВАЛЕНКО, Кіровоград. Я страшенно пригнічена нашим життям. Проробила весь вік: 40 років стану маю, а, вияляється, треба було спекулювати, наживатися на лихові інших людей—

тоді я зараз мала б і достаток, і спокій. Тож я хотіла б, щоб наші народні депутати подумали: може варто людям, які більше трудилися (маю на увазі старі) і більшу пенсію давати!

С. І. НАСИПАНА, заступник голови Гайворонської районної Ради. Прийняття Декларації про державний суверенітет України — документ історичної значимості. Тому святкувати цієї дати цілком виправдано.

Однак я б висловила побажання народним депутатам УРСР плідніше працювати у виробленні законодавчих актів. Якщо, скажімо, прийнято певний закон і він вступає в дію з 1 липня, то вже до цієї дати повинні з'ясуватися всі неясності. Кабінет міністрів УРСР повинен за часом направити необхідні документи в місцеві Ради. А то як буває: приймуть закон, а потім шлють численні інструкції. Ми ж на місцях не можемо діяти згідно з законом, бо до нього ще йдуть численні роз'яснення.

Публікація
«Зустрілися думки...»
(з нагоди річниці прийняття Декларації про державний суверенітет України).
Із газети
«Кіровоградська правда»,
14 липня 1991 року

РЕСПУБЛІЦІ ПОТРІБЕН СУВЕРЕНІТЕТ

Виступ на сесії Верховної Ради Української РСР народного депутата УРСР Володимира ПАНЧЕНКА

Шановні депутати! Я хотів би загадати вам усім про те, що загальна ситуація, в якій ми перебуваємо Декларація про суверенітет, дуже суперечлива і навіть парадоксальна. Бо саразі, хіба це не парадокс, що Президент Горбачов виступав конвенцією союзу суверенних держав, а в Доводі на XXVIII з'їзді він же говорить, що «в рамках створеної Радою Федерації спеціальної комісії вже йде робота по підготуванню нового Союзного договору». Але ж практично ніхто в нашій Верховній Раді про це концією нічого не знає! Суверенітет не може спускатися згори. Він може прийти тільки знизу, через самозначення того чи іншого народу.

Або хіба не парадокс те, що ми нібито вже домовилися ми ще не маючи в умовах федерації, — і разом з тим виступаємо за оновлену федерацію. Думаю, що це неправильно, бо ми можемо оновлювати те, чого немає. У нас поше що є унітарна держава, і казати в сьогоднішній конкретній ситуації про те, що ми виступаємо за оновлену федерацію, це все одно, що казати ми виступаємо за оновлену унітарну державу.

Хіба не парадокс те, що республіки приймають сьогодні декларації про суверенітет, а Верховна Рада

Союзу РСР приймає нікому не потрібні закони про розмежування повноважень Союзу і республік або про мови? Я все це намує є положення, які будуть відомі тільки нам. Розумію, що в проєкті є положення політичні, базово

Я поділю основні положення нового проєкту, який нам сьогодні роздали, і пропоную прийняти його як основу (наприклад чи в нікому є положення, які будуть відомі тільки нам). Розумію, що в проєкті є положення політичні, базово

незалежно від місцевих органів і людей, тим реальніше забезпечуватиметься вигляд за виконанням законів усіма, без винятку. І тим реальніше обертатимуться інтереси республік та її громадян у цілому. Ці слова змушують мене

прислати, призначити когось згори. Правда ж слово аргументи! І через те відтримую ту формулу, яка є в проєкті «Генеральний прокурор республіки призначається Верховною Радою УРСР, відповідальний перед нею і її підзвітний».

Якщо є війсьна Варшавського Договору, то йому в межах Союзу (тут я дозволяю собі продовжити одну з пропозицій депутата В. Філенка), чому в межах союзу суверенних держав не може бути війсьна Київського Договору? В кожному разі, в цьому випадку потрібна велика зваженість, всебічна продуктивність.

І останим. Принципове значення в новому проєкті мають положення про рівність громадян УРСР незалежно від національності, а також про можливість утворення національно-адміністративних одиниць. Наш суверенітет не повинен погано відбиватися на національній потребі інших народів, інших національних груп. Він не повинен негативно позначатися на душевному комфорті людей неукраїнської національності. Про це минулого разу говорив депутат Терешко, і я поділю його думку. Але я б ще з близькою злотою розділив його слова, щоб в них була хоч якась маленька іскра турботи про ті сотні тисяч українців, які живуть у Криму і не мають майже нічого.

Нам потрібна справедлива Декларація. А в ці дні думається ще в такій республіці потрібен такий суверенітет, при якому в фіналі світової футбольної першості могла б зустрітися збірка України і збірка Росії. Дякую за увагу.

враховуючи що перехідність історичного моменту.

Оскільки йдеться про новий Союзний договір, то ми повинні, очевидно, в тому зверненні, яке буде з цього приводу прийматися, записати, що цей Союзний договір не повинен бути ні в якому разі безстроковим. Він повинен бути тимчасовим і укладатися, скажімо, на п'ять років, тому що через п'ять років ситуація може кардинальним чином змінитися.

Щодо ж сьогоднішніх заквасок. Скажімо, положення про те, хто має призначати прокурора республіки. Більшість ораторів скандлює до того, що прокурора Української РСР має призначати наша Верховна Рада. Проти цього виступає, здається, тільки сам прокурор республіки депутат Потєбенько. Довольно собі продукувати його аргументацію власної позиції. Депутат Потєбенько сказав у своєму виступі: чим більше Прокуратура буде

вдатися до однієї історичної аналогії. Коли після Полтавської битви на Україні запроваджувався Малоросійська колегія, то цар Петро, прислаючи сюди чиновників для управління Україною, звичайно, не говорив про те, що він робить наслідки над Україною. Він говорив, що це все потрібно для благополуччя над українським народом, що, мовляв, українці звикли чужинці і самі вони не зможуть розпорятися. Для об'єктивності їм потрібно

Далі. Положення про Збройні Сили УРСР. Я думаю, що всі матері України проголосують за те, щоб їм і сини служили на території республіки. Це одне з тих положень, які повинні нас об'єднати. На мій погляд, національні військові мова. Так було в 1654 році, коли приймалася Переяславська угода. Так було в 20-ті роки. А коли утвориться у нас новий союз суверенних держав, то він подбає і про власне військове забезпе-

Виступ на сесії Верховної Ради Української РСР народного депутата Володимира Панченка з приводу прийняття Декларації про державний суверенітет України.
Із газети «Кіровоградська правда», 26 липня 1990 року

Цей День ми відзначали вперше. І вперше офіційне свято проходило неофіційно. Усвідомлюємо, що до остаточного наповнення слова «незалежність» його первісним змістом ще треба подолати довгий шлях. Тому й чимало було невизначеності у відзначенні першої річниці Дня незалежності — десь до нього підійшли формально, десь проігнорували, а ще десь вирішавали з політичною метою, що теж законірно — адже маємо адекватні політичних проблем.

І все ж свято відбулося. Зізнаймося собі — такі справи в цей день ми стали трішки більше українцями, ніж до нього.

М. КИРОВОГРАД

Помітно більше, ніж це бувало досі, зібрав цього разу людей санкціонований мітинг біля пам'ятника Шевченка в Кіровограді. Напередодні річниці Декларції про державний суверенітет України міський виконавчий комітет постановив провести мітинг на честь 30-ї річниці укладення угоди про прорарію і відмова державних і громадських органів, організацій Української РСР та їх службовців осіб, не стосуються національної символіки, не погодився з рішенням виконавчого органу влади і вирішила щодня з символічними прораріями під час мітингу встановлювати. Зауважимо, що зазначені члени координаційної ради Кіровоградського району В. Кобзар, після невдалого замаху на виконання угоди сплатили промову лопати, а потім — втручанням міліції, щодня з символічними прораріями було встановлено. Прорарію освітлює священик Української Ав-

токефальної Православної Церкви із с. Любомирки Добровільчеського району о. Борис. І хоча деякі акції мітингу (прорарію, народний депутат України М. Коробко з Кіровограда) побачили прорарію стояти довго, забігаючи наперед, сказавши, що цього ж дня, щодня стемніло, прорарію було знято, а присутні при цьому представники Руху та інших громадських організацій доставлено в міліцію.

Та повернімося до мітингу. На мітинг виступили представники різних громадсько-політичних сил — Демократичної партії України В. Попова, Соціал-Демократичної В. Бурма, уповноважений осередку Руху зі Знам'янки М. Петров. Виступив голова Асоціації єврейської культури Ю. Сидорак. Прорарію «Молитва до маман К. Мотрич у виконанні журналістки С. Бондар, пісні на вірші поетів-земляків у виконанні барда Андрія Фомченка. Депутат міської ради М. Горданий висловив, як він сказав, сподіваючись з приводу рішення, прийнятого функціонерами міським виконавчим. Обурювалося з приводу цього, зауважив депутат, — несерйозно, треба зробити так, щоб символічний прорарію мав не тільки біля пам'ятника Шевченка, а й біля міськради.

Активні народні депутати України виступили на цьому мітингу. Серед них найбільше уваги зважило на доповідь Лариса Скоро, добре відомий кіровоград-

М. ГАЙВОРОН

Мабуть, так багатолітньо, як у День незалежності України, на міському стадіоні «Лоскотини» не було за всі історії міської влади його історії. Об'єднаний міський комітет тут відбувся короткої мітингу.

Голова міської Ради народних депутатів Михайло Журба, представники громадських організацій прийшли громадяни, ветерани і молоді зі святом, наголошували на великому значенні для народу України прийняття Декларції про державний суверенітет. Усі промови були єдині в тому, що кожному потрібно прийняти участь в роботі на славу України, для блага і процвітання її народу.

А потім відбувся великий концерт, з яким виступили учасники художньої самодіяльності з усіх міських пунктів району. Співучасники взяли участь у відкритті національних ігор, конкурсів, вікторин з історії України, шоу «Палак чудеса», спортивних змагань, різних благодійних акцій. Усім було весело. Про підтримку доброго настрою поділяли з гордовитим місцевим відділом робітничого постачання та райспоживспілки — зранку й до пізнього вечора продавали квітчасті подарунки, морозиво, безалкогольні напої, вино.

Торжество ще раз викривало засідання, як багато можна зробити разом. А вже в організації свята об'єднали зусилля депутатів районної і міської Рад, районних комітетів партій, громадських організацій УРП, ДПУ, НРУ.

С. МАТУСЯК

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ТРЕБА ВІДСТОЮВАТИ

Ця телепередача парламентських баталій. І цього разу Лариса Скоро вийшла вмілою жінкою: гостро, аргументовано і з пафосом. Говорила про необхідність національного мітингу, виродиння, про необхідність виконання роботи і страку. Вона наголосила, що нічого замишувати демократію у нічній наваді — хоч би тому, що голодомор, геноцид, потоплення душі й тіла народного відбувалося у нас не з часів демократії. Після мітингу ми запитали у Ларисі Скоро про враження від перебування у нашій області. Вона відповіла: — Мені досі здавалося, що горезвісний «привид» інтрає на цих землях усе, що було самобутнього, незалежного, національного. Незалежного відчувало, що похиталася. Взагалі, що найбільше цього краю, як і всієї України — на шляху мирного розвитку демократії.

Як завжди, аргументовано й переконливо виступила народний депутат України Віктор Шиньків. Він говорив про реальні труднощі з реалізацією Декларції про суверенітет України, протидію до цього боку лівих сил Центру консолідацію парламентаріїв республіки на основі Декларції.

Мітинг прийняв відкритим голосуванням резолюцію з якої свідало діяльність цих народних депутатів України проти, незалежно від імені партійної та національної приналежності, сприяють утвердженню суверенітету України виконаної за прикладу рішення, згаданого вище, постанови перед депутатами міської Ради вимогу розглянути питання про встановлення символічного прорарію в місті. Буде проведено збори на місці з цього приводу. Переважно більшістю голосів на мітинг підтримано рішення міської організації Руху про встановлення національного прорарію біля пам'ятника Шевченка на відзначення річниці проголошення Декларції про державний суверенітет України. Від міськвиконкому вимагають також надати приміщення Рухові та новим, але зареєстрованим парлам.

Паралельно з мітингом на площі ім. Кірова відбувся народний гуляк. Перед центральним обласним центром виступили колектив художньої самодіяльності.

С. ПЕТРЕНКО

М. ОЛЕСАНДРІЙ

В Олександрії святкування Дня незалежності України звелось до урочистого мітингу на площі біля середньої школи № 1, де стояв пам'ятник Т. Шевченку. Все було на цьому мітингу — виступи промови, юнаки і дівчата в національних костюмах, українські мелодії. У ньому взяли участь гості із Світловодська та Кременчу-

ка, депутат Верховної Ради УРСР Лариса Скоро. На площі під час мітингу було встановлено символічний прорарію, кін якого організатори дозволи міськвиконкому на це не мали. На зйомках під час святкування в Кіровограді та Олександрії. Фото І. КОРЗУНА, О. КОЛОДІНОВА, В. ЧЕРНІШОВА.

Стаття «Незалежність треба відстоювати».
Із газети «Народне слово», 18 липня 1990 року

РОЗДІЛ III. ШЛЯХ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ.
Перше грудня – вікопомний день в історії України

Мітинги часів виборювання незалежності України.
Із приватного архіву родини Бондарів

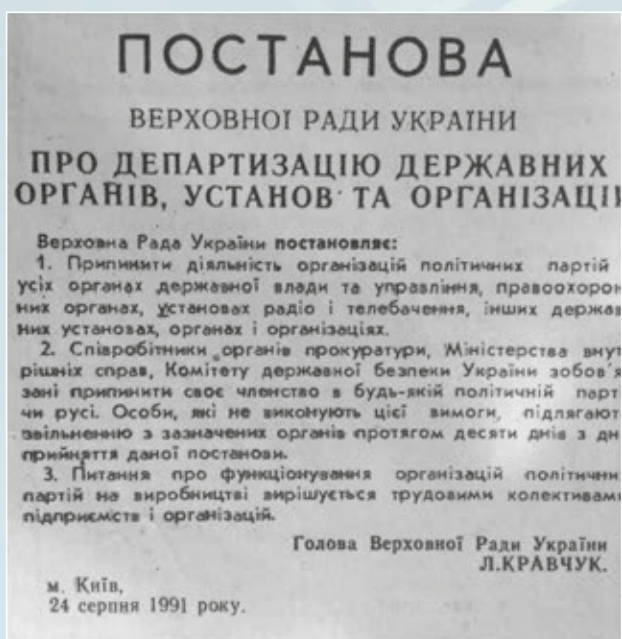
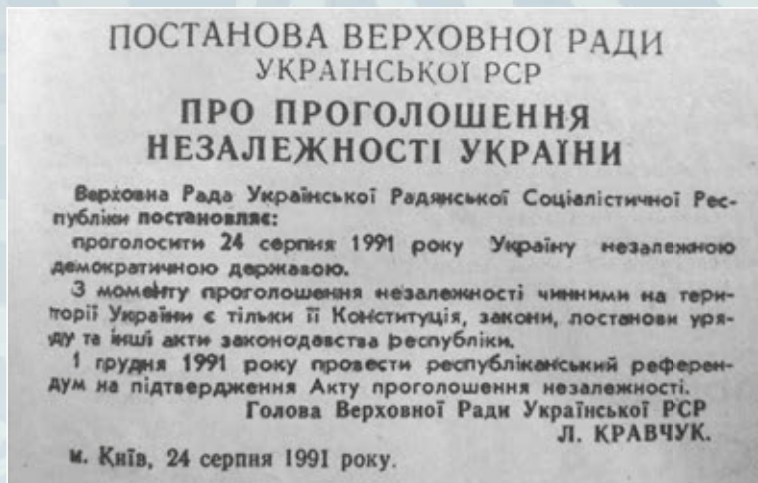

Мітинги часів виборювання незалежності України.
Із приватного архіву родини Бондарів

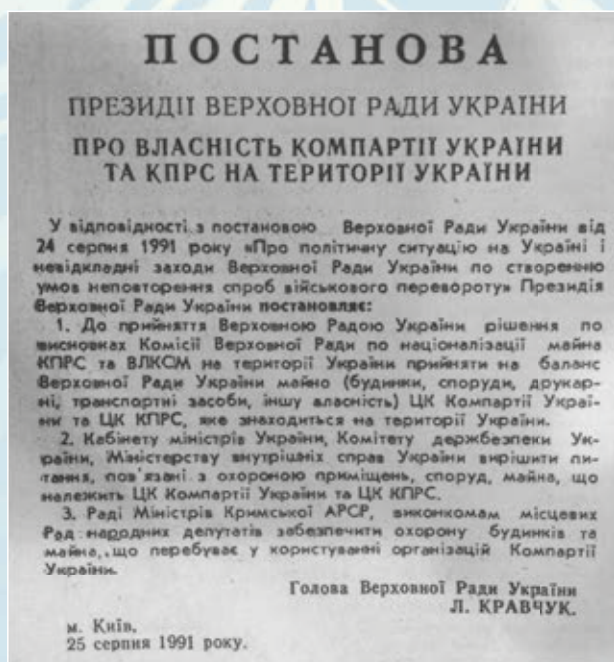
Мітинги часів виборювання незалежності України.
Із приватного архіву родини Бондарів

Постанова Верховної Ради
Української РСР
«Про проголошення
незалежності України».
Із газети «Народне слово»,
27 серпня 1991 року

Постанова Верховної Ради України
«Про департизацію державних органів,
установ та організацій».
Із газети «Народне слово»,
27 серпня 1991 року

Постанова Президії Верховної Ради України
«Про власність Компартії України та
КПРС на території України».
Із газети «Народне слово», 27 серпня 1991 року

Стаття «Мітинг біля міськради».
Із газети «Ленінський прапор» (м. Олександрія), 3 вересня 1991 року

Стаття «За незалежність духу – теж».
Із газети «Народне слово», 3 вересня 1991 року

Стаття «Будувати нам, молодим».
Із газети «Кіровоградська правда»,
2 жовтня 1991 року

Звернення депутатів Звенигородської сільської ради народних депутатів до жителів сіл Звенигородка, Марто-Іванівка, Олександро-Степанівка і Головкивське Олександрійського району. Із газети «Ленінський прапор» (м. Олександрія), 12 жовтня 1991 року

Стаття «Інтелігенти прагнуть незалежності України». Із газети «Народне слово», 29 жовтня 1991 року

В. Чорновіл на Кіровоградщині

Два дні перебував на Кіровоградщині народний депутат України, голова Львівської обласної Ради народних депутатів Вячеслав Чорновіл. Він один із перших серед претендентів у кандидати на Президента України зібрав необхідні сто тисяч підписів і активно веде передвиборчу кампанію.

На зустрічах люди часто запитують В. Чорновіла, чи достатньо він має здоров'я для такої відповідальної посади. Відповідь на це може дати графік зустрічей бодай 26 жовтня. Вже о восьмій ранку кандидат зустрівся з учителями Павлишської середньої школи, відвідав музей нашого земляка, видатного педагога. В. Сухомлинського. Хлібом—сіллю зустріли народного депутата представники влади й громадсько-політичних організацій м. Олександрії, у будинку культури об'єднання "Стал" відбулося цікаве знайомство з мешканцями шахтарського міста. У Знамяці Вячеслав Чорновіл зробив коротку зупинку, через мегафон відповідав людям, що зібралися на центральній площі, містечка.

Але найбільше зустрічей з гостем і земляком /В. Чорновіл народився у Звенигородському районі сусідньої Черкащини/ відбулося в обласному центрі: з депутатами Рад різних рівнів, працівниками підприємств та установ, делегатами обласних зборів інтелігенції, що проходив того дня в драмтеатрі, з журналістами, двогодинна бесіда відбулася в переповненому міському палаці культури імені Компанійця з кіровоградцями.

Претендентів у Президенти України було надано по годині прямого ефіру на телебаченні й радіо. До речі, пряма радіопередача була перша в історії обласного радіо.

Про що запитували степовики В. Чорновола? Ось лише деякі, найхарактерніші запитання і відповіді:

— Вячеславе Максимовичу, півтора року очолюєте обласну Раду. Чи поліпшилось життя людей на Львівщині?

— Ті політичні й економічні зміни, які ми запровадили рік—півтора тому, повторює сьогодні вся Велика Україна. Бо альтернативи ринковій економіці, реальній багатопартійності, свободі слова — немає. А живуть львів'яни не гірше, ніж у будь-якому регіоні України.

— Кажуть, якщо Чорновіл стане Президентом, він переслідуватиме комуністів.

— Ні в якому разі. Я чудово розумію, що донедавна не можна було стати, скажімо, директором заводу, якщо ти не член партії. То що ж тепер нехтувати цими людьми високої кваліфікації? Інша справа — ставлення до керівників обласних та районних партійних організацій, які 19 — 20 серпня радо підтримали хунту. Їм не можна довіряти керівні посади. Якщо вони "не зорі-

єнтувалися", то де гарантія, що наступного разу не зрадять. Хай ідуть працювати за спеціальністю. Не на посаді керівників облуправлінь, як це є у Черкаській області, агрономом, скажімо, інженером за фахом ...

— Ви достатньо маєте знань і умінь для такої відповідальної посади?

— Так, я знаю як вивести Україну з кризи. Все своє свідоме життя я мріяв побачити свій народ заможним, цивілізованим європейським народом.

В. БОНДАР,

член обласного комітету підтримки кандидата у Президенти України В. Чорновола.

На знімку:
Вячеслав Чорновіл.

Фото О. КОЛОМИКОВА.

Стаття «В. Чорновіл на Кіровоградщині».

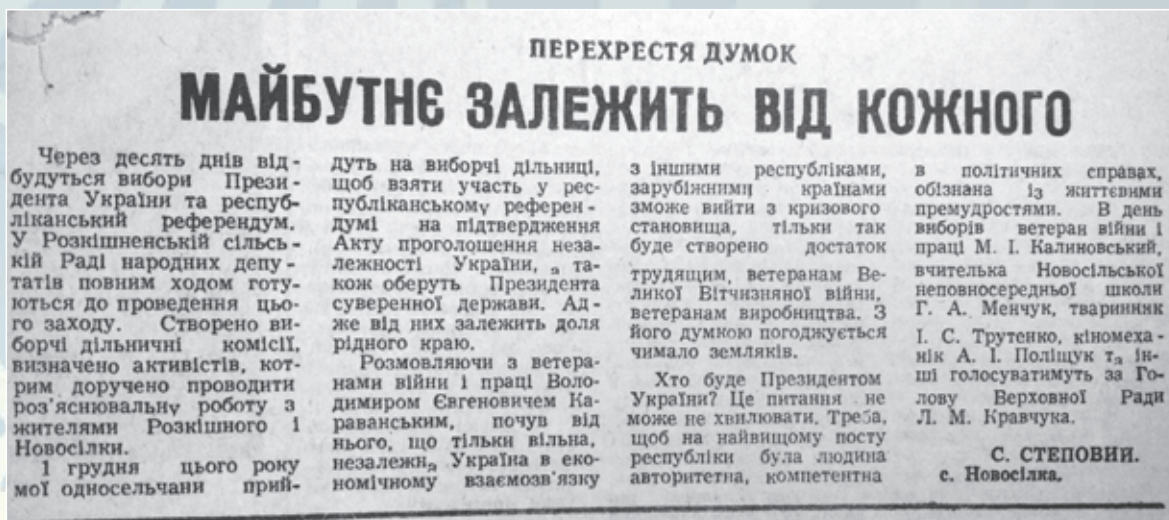
Із газети «Ленінець» (Ульяновський район), 5 листопада 1991 року

Стаття «За омріяну свободу!».
Із газети «Кіровоградська правда», 5 листопада 1991 року

Стаття «Із загального котла ми вже їли».
Із газети «Кіровоградська правда», 15 листопада 1991 року

Стаття «Майбутнє залежить від кожного».
Із газети «Вісник Голованівщини», 21 листопада 1991 року

Стаття «Л. Г. Лук'яненко у Світловодську».
Із газети «Надніпрянська правда» (м. Світловодськ), 21 листопада 1991 року

Стаття «За яку Україну?».
Із газети «Маловисківські вісті», 23 листопада 1991 року

Стаття «Бути господарем у своїй державі».
Із газети «Народне слово», 27 листопада 1991 року

НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ—ТАК!

ЄДИНОЮ СІМ'ЄЮ

Шановні земляки! Ядемо до дня, який має вирішити майбутнє України—наше з вами майбутнє. 1 грудня відбудеться референдум на підтримку Акта незалежності Української держави. Наш народ віками прагнув воєі. Це прагнення майоріло

на прапорях Богдана Хмельницького, який підняв українціє проти польсько-шляхетського гніту, воно вело на боротьбу за свободу в роки царату. «Любіть Україну, як сонце, любіть, — закликали вірні сини української землі в роки тоталітарного режиму.

Днями ми відзначали 125-річчя від дня народження видатного українського історика і патріота, першого Президента України Михайла Грушевського. Впродовж десятиліть його ім'я обливало брудом, або ж просто замовчували, як і справу, який він присвятив своє життя. Наукові праці Грушевського було заборонено. Тепер і він, і його величезна історико-культурна спадщина повертаються до нас разом із вітленням ідеї незалежності нашої держави.

16 липня минулого року сталося подія, яку замко перооцінити, — проголошення Декларації про державний суверенітет. Переворот 19—22 серпня ще раз підтвердив, що тоталітарний режим не несе народу нічого іншого, окрім подальшої нещадної експлуатації і безправ'я. Він відкрив очі й тим, хто ще сподівався на побудову справедливого демократичного суспільства в межах колишнього Союзу РСР. І стало очевидним — нам потрібна самостійність, було прийнято Акт незалежності України. Тож не проголосувати сьогодні за нього може тільки людина, зовсім необізнана з нинішньою ситуацією, або ж та, котра не хоче добра народам, що проживають в Україні.

Останнім часом центральні засоби масової інформації все більше відмовляють нас від референдуму, вигадують, ніби Україна хоче розірвати євсєбічні зв'язки з братніми народами, які склалися впродовж багатьох років, встановити жорсткі кордони, збиратися врізати по живо-

му». Це — неправда. Україна завжди підтримуватиме добросусідські відносини, вестиме взаємовигідну торгівлю, ніколи не закриє кордони, за якими живуть не тільки наші добрі сусіди, а й близькі та рідні. Ніхто нікому не заборонить поїхати ні в Росію, ні в Білорусію, ні в Казахстан, як і в Польщу, Болгарію, Чехо-Словаччину. Ніхто нікого не принижуватиме за національну приналежність, наопаки, незалежна Україна створить усі умови для розвитку національностей, які складають народ України. Ми прагнемо стети цивілізованою, правовою державою, і такою станемо, якщо проголосуємо 1 грудня за власну незалежність.

Ми — багата держава. Досить сказати, що сьогодні наш народ, який складає усього 0,8 відсотка від населення планети, виробляє 5 процентів світової продукції. У колишньому Союзі, займаючи 2,6 відсотка його території, Україна давала 17,5 відсотка національного доходу. Отже, нам є що захищати від зазіхань Центру. Адже, маючи такі здобутки, такі багаті природні ресурси і виробничо-інтелектуальний потен-

ціал, ми, на жаль, залишаємось бідними, бо не були його господарями.

І ще одне. Економічний потенціал нашої держави високий, але, на превеликий жаль, використовується він незадовільно. І в нашій області знижується рівень виробництва, падає його ефективність. Отож, коли ми хочемо незалежності, економіка України повинна бути міцною. Цього ми зможемо досягти лише наполегливою працею кожного з нас.

18 жовтня цього року сесія обласної Ради народних депутатів звернулася до трудящих області із закликом підтримати Акт незалежності України. Як голова обласної Ради, я звертаюсь до вас з проханням прийти 1 грудня на виборчі дільниці і сказати «ТАК!» незалежній Україні. Чем більше нас підтвердить цей історичний документ, тим швидше одержимо визнання інших держав і увійдемо у сім'ю цивілізованих, матеріально забезпечених, духовно високорозвинених народів.

Єдиною сім'єю, усі, хто живе в Україні, проголосуємо за її державну незалежність.

В. ЖЕЛІБА,
голова обласної Ради народних депутатів.

Стаття «Єдиною сім'єю».
Із газети «Народне слово», 28 листопада 1991 року

В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

1 грудня 1991 року відбудеться одна з найвидатніших подій в історії України. Український народ своїм вільним голосом вирішуватиме свою долю і долю наступних своїх поколінь. Ще не було останнім часом події, яка оволоділа б такою мірою помислами десятків мільйонів людей.

Сказати «ТАК!» незалежній Україні — значить виконати свій синівський обов'язок перед землею на якій народився, яка тебе годує, дарує тобі всі свої щедроті. Тільки у вільній Україні відродиться

по-справжньому економічна стабільність, духовність людей, їх культура.

Виконком обласної організації Спілки журналістів України звертається до журналістів області, всіх виборців взяти найактивнішу участь у проведенні референдуму 1 грудня 1991 року, разом усім підтримати Акт проголошення незалежності України, прийнятий Верховною Радою республіки.

**ВИКОНКОМ ОБЛАСНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
СПІЛКИ ЖУРНАЛІСТІВ УКРАЇНИ.**

Звернення «В незалежній Україні».
Із газети «Вісник Голованівщини», 30 листопада 1991 року

1 ГРУДНЯ: ОБЕРЕМО ПРЕЗИДЕНТА І ПРОГОЛОСУЄМО ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ!

Завтра усі ми, громадяни, прийдемо на виборчі дільниці.

Ви за Володимира ГРИНЬОВА? За Леоніда КРАВЧУКА?

За Левка ЛУК'ЯНЕНКА? За Леоніда ТАБУРЯНСЬКОГО?

За Вячеслава ЧОРНОВОЛА? За Ігоря ЮХНОВСЬКОГО?

Дуже добре. То — Ваш вибір. Усі кандидати — достойні, усі прагнуть оновлення нашого рідного краю, щастя його працелюбним людям.

Та все ж цей вибір — не головний. Президента ж бо обираємо на п'ять років, обиратимемо ще й ще, а ось долю для рідного краю — на віки, для своїх дітей, для внуків, для правнуків... Тож зважимо, замислимось: помилки у цьому виборі не повинно бути — сама історія не простить нам нашої недалекоглядності.

Скажемо «ТАК!» вільній, незалежній Україні!

Звернення «1 грудня: оберемо президента і проголосуємо за незалежність України».
Із газети «Вісник Голованівщини», 30 листопада 1991 року

1 грудня відбувся всеукраїнський референдум і вибори Президента України.
Із газети «Ленінський прапор» (м. Олександрія), 3 грудня 1991 року

За попередніми даними		Підсумки референдуму та голосування	
Всього виборців у райони — 31138 чоловік,	проголосували 29652 виборці, або 95,2 процента,	В. Б. ГРИНЬОВ за — 273, або 0,88 процента, проти — 30843.	Л. І. ТАБУРЯНСЬКИЙ за — 174, або 0,56 процента, проти 30742.
ні — 32221 чоловік, або 96,6 процента.	проти — 1146 виборців, або 3,7 процента.	Л. М. КРАВЧУК за — 26305, або 84,5 процен. та, проти — 4811.	В. М. ЧОРНОВІЛ за — 2744, або 8,8 процента, проти — 28172.
Взяло участь у голосуванні — 31138 чоловік, або 96,6 процента.	За незалежну Україну — 1146 виборців, або 3,7 процента.	Л. Г. ЛУК'ЯНЕНКО за — 856, або 2,7 процента, проти — 30060.	І. Р. ЮХНОВСЬКИЙ за — 178, або 0,57 процента, проти 30738.

За попередніми даними. Підсумки референдуму та голосування (Олександрійський район).
Із газети «Сільський вісник» (Олександрійський район), 3 грудня 1991 року

Повідомлення

ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ГОЛОСУВАННЯ НА ВСЕУКРАЇНСЬКОМУ РЕФЕРЕНДУМІ ПО МІСТУ ОЛЕКСАНДРІЇ

Дільниць — 43.
Вибори відбулися на всіх 43.
Всього виборців за списком — 83290.
Прийшли на дільниці для голосування — 66696. Опустили бюлетені — 66540.
Проголосували за незалежність України — 61760.
Проголосували проти Акта незалежності України — 3319.
Бюлетені, по яких виборці не визначилися (не дійсні), — 1461.
Окружна виборча комісія по виборах Президента України та з Всеукраїнського референдуму.

Повідомлення

ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ГОЛОСУВАННЯ НА ВИБОРАХ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ПО МІСТУ ОЛЕКСАНДРІЇ

Дільниць — 43.
Вибори відбулися на всіх 43.
Всього виборців за списком — 83290.
Прийшли на дільниці для голосування — 66714.
Взяли участь у голосуванні 66534 виборці.

Гриньов Володимир Борисович за	— 1189
проти	— 63605
Кравчук Леонід Макарович за	— 47737
проти	— 17057
Лук'яненко Левко Григорович за	— 2479
проти	— 62315
Табурянський Леопольд Іванович за	— 471
проти	— 64323
Чорновіл Вячеслав Максимович за	— 11596
проти	— 53198
Юхновський Ігор Рафаїлович за	— 767
проти	— 64027

Бюлетені, по яких виборці не визначилися (не дійсні), — 1740.
Окружна виборча комісія по виборах Президента та з Всеукраїнського референдуму.

Повідомлення про результати голосування на всеукраїнському референдумі та на виборах Президента України по місту Олександрії.
Із газети «Ленінський прапор» (м. Олександрія), 3 грудня 1991 року

Підсумки голосування по району

В районній виборчій комісії по виборах Президента України і проведенню всеукраїнського референдуму вчора нам повідомили такі дані про підсумки голосування.

Всього в списки для тасованого голосування в районі було занесено 14624 виборці. Одержали бюлетені для голосування 13677 чоловік, з них 13672 чоловіки взяли участь у голосуванні.

За кандидатів на посаду Президента України голоси розподілилися так:

Прізвище та ініціали претендента	«За»	«Проти»	% голосів
Гриньов В. Б.	160	13273	1,2
Кравчук Л. М.	11252	2181	82,3
Лук'яненко Л. Г.	540	12893	3,9
Табурянський Л. І.	101	13332	0,7
Чорновіл В. М.	1173	12260	8,6
Юхновський І. Р.	133	13300	0,97

Таким чином, переважна більшість виборців району віддала свої голоси на виборах Леоніду Макаровичу Кравчуку.

При цьому недійсними визнано 239 бюлетенів.

А ось результати по референдуму:
За списками громадян району 14624.
Одержали бюлетені — 13677 чоловік.
Взяли участь у голосуванні — 13668.

На запитання «Чи підтверджує Ви Акт проголошення незалежності України?» дали відповідь:

«Так, підтверджую» — 12959 виборців, або 94,9 відсотка від загальної кількості тих, хто взяв участь у референдумі.

Лише 552 чоловіки відповіли на запитання «Ні, не підтверджую».

Недійсних бюлетенів при цьому визнано 157.

Таким чином, жителі району в загальній своїй більшості підтвердили Акт проголошення незалежності України.

З днем народження тебе, незалежна Україно!

В. ЖУРАВСЬКИЙ.

Підсумки голосування по Світловодському району.
Із газети «Наддніпрянська правда»
(м. Світловодськ), 3 грудня 1991 року

Як веліла совість

Ось і прийшов той час, який підказав могому народу, що треба робити, а Україна на весь свій моготуй голос заявила про те, що вона хоче. Назавжди залишиться в нашій пам'яті 1 грудня 1991 року. Саме цього дня на всеукраїнському референдумі, я не сумніваюся, мій народ прийняв дійсно історичне рішення, яке Україна буде пам'ятати тисячу років.

Урочистим і святковим був цей день для жителів Бандурівської сільської Ради, 1569 виборців всіх трьох виборчих дільниць, що містяться на території Ради, прийшли до виборчих урн, щоб переважною своєю більшістю сказати рішуче «так» незалежній і суверенній державі. Це 94 проценти всіх, хто взяв участь в голосуванні, або 1478 чоловік. Найбільш активну підтримку Акту про незалежність виявили жителі села Морозівка.

Впевнено поспішали на свою виборчу дільницю мешканці села Ясинуватка. Першими тут проголосували молоді робітники Є. М. Воробйов, Г. Ф. Тупало, сім'я Василенків. А вже через півгодини 180 з 606 виборців здійснили голосування. Ще через три години ця цифра наближалася до 550. Тут в урочистій, святковій обстановці члени виборчої комісії тепло привітали молодих виборців Т. Кодак і Н. Мовчак, які вперше голосували.

Тепло зустріли ясинуватці вокально-інструментальний ансамбль свого будинку культури під керівництвом Л. Г. Годуна, Молоді аматори дали в цей день хороший концерт.

Активно пройшло голосування в Бандуриці. В бюлетенях тасованого голосування на посаду Президента кандидатуру Л. М. Кравчука залишили 66 процентів бандуричів і 70 процентів ясинуватців.

Свій вибір жителі Бандурівської сільської Ради 1 грудня зробили так, як їм веліла совість. Тож хай буде щасливою доля мого народу.

В. ЮРЧЕНКО.

Стаття «Як веліла совість».
Із газети «Сільський вісник» (Олександрійський район), 3 грудня 1991 року

Мешканці Петрівщини сказали „Так“ незалежній Україні

ПІДСУМКИ ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ТА ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ

За даними районної оперативної групи по забезпеченню виборів Президента України та Всеукраїнського референдуму результати голосування, що відбулося 1 грудня 1991 року, такі:

ВИБОРИ ПРЕЗИДЕНТА

Всього виборців за списками 22196 чоловік.
Одержали бюлетені — 20435.
Взяли участь в голосуванні — 20427.

Голоси поділялися так:

ГРИНЬОВ В. Б. за 269 проти 19785	КРАВЧУК Л. М. за 16044 проти 4010	ЮХНОВСЬКИЙ І. Р. за 132 проти 19922 Недійсних бюлетенів 373.
ЛУК'ЯНЕНКО Л. Г. за 399 проти 19655	ТАБУРЯНСЬКИЙ Л. І. за 119 проти 19935	ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ РЕФЕРЕНДУМ про підтвердження Акту проголошення незалежності України.
ЧОРНОВІЛ В. М. за 2861 проти 17193	Всього виборців за списками 22196 чоловік. Одержали бюлетені — 20423. Взяли участь в голосуванні — 20412. Відповіли «Так, підтверджую» — 19192. Відповіли «Ні, не підтверджую» — 892. Недійсних бюлетенів 328.	

Мешканці Петрівщини сказали «Так» незалежній Україні.
Підсумки виборів Президента та всеукраїнського референдуму.
Із газети «Трудова слава» (Петрівський район), 4 грудня 1991 року

РОЗДІЛ III. ШЛЯХ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ.
Перше грудня – вікопомний день в історії України

Україна – держава.
Результати голосування на всеукраїнському референдумі по Новомиргородському району.
Із газети «Червона зірка» (Новомиргородський район), 4 грудня 1991 року

Підсумки всеукраїнського референдуму та виборів Президента України на Голованівщині.
Із газети «Вісник Голованівщини», 5 грудня 1991 року

**Результати голосування
НА ВСЕУКРАЇНСЬКОМУ РЕФЕРЕНДУМІ
(ПО ВІЛЬШАНСЬКОМУ РАЙОНУ)**

№№ дільниць	Взяли участь у голосуванні	Відповіли «Так»	Відповіли «Ні»	Бюлетені, визнані недійсними
Бузнукуватська дільниця № 44	441	430	11	—
Вільшанська дільниця № 45	1083	996	52	35
Вільшанська дільниця № 46	1785	1586	123	76
Вільшанська дільниця № 47	875	812	32	31
Віснівська дільниця № 48	559	546	12	1
Добряська дільниця № 49	700	638	60	2
Добрянська дільниця № 50	1033	979	32	22
Дорожницька дільниця № 51	608	573	35	—
Запіднічницька дільниця № 52	310	280	20	—
Росніпська дільниця № 53	544	531	13	—
Росніпська дільниця № 54	433	420	11	2
Калмазька дільниця № 55	434	405	15	14
Коритно-Забузька дільниця № 56	442	429	13	—
Котовська дільниця № 57	585	557	25	3
Маловільшанська дільниця № 58	348	346	2	—
Осичківська дільниця № 59	377	353	13	11
Плоско-Забузька дільниця № 60	472	466	6	—
Сухоташльницька дільниця № 61	811	769	26	16
Станкуватська дільниця № 62	406	391	12	3
Чистопільська дільниця № 63	405	397	8	—
По району	12651	11914	521	316

Результати голосування на всеукраїнському референдумі (по Вільшанському району).
Із газети «Ленінська зоря» (Вільшанський район), 6 грудня 1991 року

ПЕРШЕ ГРУДНЯ – ВІКОПОМНИЙ ДЕНЬ

УКРАЇНА СТАЛА НЕЗАЛЕЖНОЮ

КІЇВ, 2 грудня. Україна стала самостійною державою. Свої голоси на підтримку Акта проголошення незалежності України віддали близько 90 процентів людей, які взяли участь у голосуванні. Про це було повідомлено на зустрічі з офіційними зарубіжними спостерігачами на всеукраїнському референдумі.

Було також повідомлено, що Президентом України обрано Л. М. Кравчука. За попередніми даними, за нього проголосувало близько 60 процентів виборців.

(УКРІНФОРМ)

Перше грудня – вікопомний день.
Із газети «Кіровоградська правда», 3 грудня 1991 року

ТЕПЕР— МИ ГОСПОДАРИ СВОЄЇ ДОЛІ

Самостійна Україна для мене—не абстрактне уявлення про кращий добробут людей, піднесення їх культури, відродження рідної мови. В цьому глибокому понятті, як хліборобові, спеціалістові сільського виробництва мені вбачається своя конкретна суть. А полягає вона в тому, що тільки вільна і самостійна Україна дозволить відродити село, стати хліборобові справжнім господарем своєї долі. І якими б не були форми господарювання на селі, його трудівник буде повністю розпоряджатися плодами своїх рук і розуму. А це значить, що люди працюватимуть без всякого примусу, різних «накачок», і вказівок зверху. Селянин стане на своїй землі — єдиновласним господарем.

Самостійна Україна — це розквіт села. За це я і голосувала.

Л. ДАБІЖА,
головний агроном колгоспу імені Ворошилова
Добровеличківського району.

Стаття «Тепер – ми господарі своєї долі».
Із газети «Кіровоградська правда», 3 грудня 1991 року

ЗВЕРНЕННЯ

ВИКОНКОМУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ ДО ТРУДОВИХ КОЛЕКТИВІВ І НАСЕЛЕННЯ ОБЛАСТІ

Шановні земляки!

Ми стали очевидцями і учасниками глобальних суспільних зрушень. Україна проголошена незалежною державою, яка прагне зайняти гідне місце у світовому товаристві.

1 грудня 1991 року народ України вільним волевиявленням підтвердив «Акт проголошення незалежності України», схвалений Верховною Радою 24 серпня цього року. Понад 90 відсотків учасників референдуму висловилися за незалежну Україну.

Здійснилися віковічні мрії та прагнення одного з найчисленніших народів Європи відродити свою неодноразово руйновану державність.

За долю Української держави сьогодні відповідає сам народ. Від робітників і хліборобів, від усіх трудящих залежить, чи зможемо ми зупинити падіння виробництва, почати вихід з кризи. Діяти треба рішуче, бо соціально-політична, економічна нестабільність у суспільстві вже наблизилася до тієї межі, за якою — крах.

У цей надто складний і напружений час облвиконком, місцеві органи влади і управління області, при активній участі населення,

депутатів не допустили хаосу, в деякій мірі загальмували сповзання до економічної катастрофи.

Діяльність виконкому повсякденно спрямована на стабілізацію політичного і економічного стану в нашому регіоні. Серед багатьох проблем особлива увага приділяється забезпеченню споживчого ринку продовольчими товарами. Так сталося, що колгоспи і радгоспи області в поточному році не одержали запланованих матеріальних ресурсів, лісоматеріалів, газу, нині мають місце великі перебої з електроенергією. У цій складній ситуації облвиконком вишукав можливості для збільшення проти минулого року поставок сільськогосподарської продукції. Внаслідок цього населення трохи краще, ніж в інших областях забезпечено продуктами харчування.

Результати були б відчутніші, якби кожен трудівник повністю усвідомлював свою роль і місце в реалізації намічених заходів, спрямовував зусилля на зміцнення трудової, виробничої дисципліни, підвищення відповідальності за доручену справу.

На жаль, останнім часом деякі трудові колективи, окремі громадяни, пасуючи перед тимчасовими

вими труднощами, вдаються до крайніх методів, які ще більше дестабілізують економіку, загострюють суспільно-політичну обстановку. То в одному, то в іншому місці області вони оголошують голодування, страйки, видаючи себе за поборників справедливості, створюються різні організаційні угруповання, страйкові комітети та інше.

Прикро, але різного роду підбурювання до громадської непокорності, страйків, заклики до скинення існуючих законно обраних органів державної влади затягнули в свої тенета частину інтелігенції. До цих крайніх засобів тиску на представників влади вдалися вчителі і лікарі м. Світловодська, адвокати області.

Мабуть, не всім зрозуміло, що настав час відмовитись від мітингових пристрастей, несумісних з нормальним демократичним процесом, зосередити всі зусилля трудящих області на розв'язанні пекучих соціально-економічних проблем.

Наші нинішні біди можна лише збільшити страйками, антиконституційними відозвами і резолюціями.

Виконавчий комітет обласної Ради народних депутатів звертається до трудових колективів, населення області, політичних партій і рухів із закликом до злагоди і співробітництва, проявити максимум зусиль, витримки і свідомості з тим, щоб якомога більше енергії спрямувати на подолання існуючих труднощів, виведення економіки із кризи.

Звернення виконкому Кіровоградської обласної Ради народних депутатів до трудових колективів і населення області.

Із газети «Трудова слава» (Петрівський район), 21 грудня 1991 року

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. КІРОВОГРАДЩИНА. Віхи історії.....	3
РОЗДІЛ ІІ. «ЦЕ ДЕНЬ, ПРО ЯКИЙ БУДУТЬ СКЛАДАТИ ПІСНІ...». Ставлення жителів Кіровоградщини до проголошення незалежності України.....	12
РОЗДІЛ ІІІ. ШЛЯХ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ. Перше грудня – вікопомний день в історії України.....	50

Документальне видання

КІРОВОГРАДЩИНА У 1991 РОЦІ. ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Автор-упорядник –
Безшкуренко Артем Ігорович,
старший науковий редактор Регіонального центру
наукових досліджень з історії України
та підготовки історико-краєзнавчих видань Кіровоградської обласної ради

Обкладинка і верстка: О. Бутукова

Коректор: Д. Третяк

Регіональний центр наукових досліджень з історії України
та підготовки історико-краєзнавчих видань Кіровоградської обласної ради
25006, м. Кропивницький, вул. Шевченка, 54
Телефон: (0522) 32-07-22
Веб-сайт: <http://kirknpam.org.ua/>
Електронна пошта: [knygarpm @i.ua](mailto:knygarpm@i.ua)
Фейсбук: <https://www.facebook.com/knygarpm>
Інстаграм: [regional_center_research](#)

Підписано до друку 09.08.2021. Формат 64x90 1/8
Папір крейдований. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 8,37
Замовлення № 1009. Наклад 500 прим.

КП «Регіональна інформаційно-поліграфічна агенція»
Кіровоградської обласної ради
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6318
25006, м. Кропивницький, вул. Шевченка, 54
тел.: (0522) 24 04 41
Електронна пошта: 23098585@ukr.net

ВИБІР

Звернення Кіровоградської області до народних депутатів України

... жителі Ки-
... 1 грудня 1991
... республікансько-
... на підтвердже-
... проголошення неза-
... ж. Це день, ко-
... з нас належить
... самодільний вибір
... бути незалежній
... державі.
... ти обласної Рад
... сутатія, повністю
... звернення Вер-
... України до наро-
... ду референдуму.
... Акта про не-
... України 24 серпня
... де кульмінація
... устремління народу
... самоділь-

воротний момент, що
нову еру в історії
кіщини.
Незалежність
може її баг-
народу стати
своїх землях, кра-
сягти стабільності
кого спокое у с-
Ми вишаснос
літньою історією
традиціями. Ми
ці у світі чорно-
витах і куарк до
земля багата корис-
линями.
За своїм природним
ким, науковим і трудо-
тенціалом Україна здат-
ти в десятку найбагатших
світу. Вона виробляє на
населення сталі, залізної
зерна.

